

VÅRE
ROVDYR

Nr. 3/2014

Årgang 28

Forside:
Familiegruppe
av gaupe i
Porsanger.
Foto: Thomas
Strømseth.

Bakside:
Jerv i
Elverum
kommune.
Foto: Rune
Bjørnstad.

Våre Rovdyr

utgis av
Foreningen Våre Rovdyr

Adresse
Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes

Ansvarlig utgiver
Foreningen Våre Rovdyrs
styre

Redaktør
Yngve Kvebæk
Maridalsveien 225 C
0467 Oslo
22 23 23 89
yk@fvr.no

Redaksjonsmedarbeider
Viggo Ree
vr@fvr.no

Sats & layout
Yngve Kvebæk

Trykk
BK Grafisk AS
Sandefjord

Web
www.fvr.no

ISSN 0801-4728

Side 72
Viltkamera ga
blinksudd i
Østmarka

Side 76
Svenske ulver
vandrer til
Norge

Side 78
Fortsatt bare 30 ulver

Side 80
Revirstørrelse
hos ulv

Side 84
Historisk få kongeornumger

Side 88
Gaupas predasjon
på sau – ny kunn-
skapsoversikt

Gaupa får skylda

Dette er noe vi har hatt følelsen av lenge. Men det er godt å få det bekrefta i form av en forskningsrapport som er underbygget med solid empiri gjennom 20 år av Norsk institutt for naturforskning. Deres resultater viser at det i snitt er blitt erstattet to til fire ganger flere sauer i året enn det gaupene kan ha drept. Av 1,9 millioner sauer som slippes ut på utmarksbeite i Norge hver sommer forsvinner 125.000. Siden år 2000 har man hvert år erstattet mellom 6.100 og 10.000 tapte sauer hvor gaupa har fått skylda. Men bare 4–9 % av disse tapene, derimot, er bekreftet drept av gaupe. Det har m.a.o. blitt brukt svært mye skjønn i områder hvor det har vist seg å være langt færre gauper enn først antatt, og derfor har gaupene over store deler av landet urettmessig blitt ført opp som notoriske sauedreper.

Tenk om samfunnet ellers skulle få lov til å herje fritt med skattekronene på denne måten? Tilfeldige synginger og skjønn ville ha skapt et ramaskrik, men norske sauebønder og deres allierte har altså levd «fett» på utbetalinger fra statskassa på grunn av deres overrapporteringer av sauetap som følge av gaupa. Mon tro om ikke også andre rovdyrarter kan komme i et bedre lys dersom lignende undersøkelser iverksettes også mot disse?

FVR håper at disse forskningsresultatene vil tvinge fram nye erstatningsordninger, og at de kan stimulere til flere forebyggende tiltak.

Så over til noe helt annet. Som styreleder vil jeg få gratulere alle våre medlemmer med nytt hus! Den 3. juli i år overtok vår forening formelt sett en eiendom i Julussdalen i Åmot kommune som en testamentarisk gave. Dette er en fritids-eiendom med stor tomt og flere bygninger som ligger et steinkast fra elva Julussa og i et av tre helnorske ulverevir. Jeg vil takke alle som til nå har gjort en flott innsats på stedet med hensyn til rydding, vasking, beising og gressklipping. Foreningen håper å kunne utvikle stedet til felles beste for våre medlemmer.

God høst!

Lennart Fløseth

Det typisk kollete landskapet i Østmarka utenfor Oslo der ulven har slått seg ned (se neste side). Foto: Berit Lind.

Paul Granberg

Innspill

Tullete om tillit

IAftenposten den 11. september 2014 har Høyres stortingsrepresentant Gunnar A. Gundersen et innlegg om manglende tillit til politikere og forvaltningen av rovdyr. Han fremmer sine to hovedargumenter som han i litt vekslende innpakning stadig gjentar:

- 1) At den skandinaviske ulvestammen har finsk/russiske gener, hvilket han mener vi ikke skal ha ansvar for.
- 2) At beitebrukerne mister sin beiterett og følgelig har krav på erstatning.

Gundersen hevder videre at forskningen må legges til grunn i rovviltforvaltningen, og at det er artenes naturlige utbredelsesområde som er avgjørende og ikke landegrensene. Det siste er jeg enig i, men det er jo nettopp dette Gundersen ikke etterlever i sin politikk.

Forskningen har vist at sør-skandinavisk ulv har genetisk opphav fra finsk/russisk ulv, hvilket man tidligere ikke hadde tekniske muligheter for å kunne

fastslå. Denne teknikken har også vist at skandinavisk ulv er innavlet og dermed særegen, men trenger genutveksling på grunn av fåtallig bestand. Genforskningen har også vist at det er skutt enkelte ulver i Sør-Skandinavia med finsk/russiske gener helt tilbake til midten av 1800-tallet. Likeledes har forskningen vist at ulv født i Sør-Norge er skutt like ved den finsk/russiske grensen. Vi er dermed i samme situasjon som vi sannsynligvis alltid har vært – med en pulserende ulvestamme som har naturlig utbredelse i Norge. Påstanden om at ulven var borte fra Norge gjennom 100 år samtidig som offisiell statistikk viser at det ble skutt ca. 1.000 ulver i samme tidsrom, viser den type «viten-skap» som Gundersen støtter seg til.

Når det hevdes at ulven vil true en rekke andre arter av planter og dyr, må det forklares hvordan alle disse artene overlevde i perioder da det var flere tusen ulver i Norge, dersom de nå ikke tåler en bestand

Tilliten er på et lavmål

Når ulven prioriteres høyt, er konsekvensen trolig at mange andre arter blir langt mer truet enn i dag.

Debatt Gunnar A. Gundersen Høyres stortingsrepresentant, Hedmark Høyre
Oppsett: 11. sep. 2014 10:11

Lagt ut

Korrigeringer er ferdig og innestrukturert. Dette er en innlegg til debatten om ulv og rovviltforvaltning. Utvalgte medlemmer og medlemmer som har kommentert innlegget, vil bli kontaktet for å diskutere innlegget. Dette er en offentlig debatt og innlegget vil bli publisert på fvr.no. For å sikre at debatten er grundig og konstruktiv, er det viktig at alle medlemmer følger de følgende retningslinjene:

- Les også: Under 80 ulv sett i Norge i vinter, 2000 medlemmer leter på dem

Genetisk russisk ulv
Tilstanden skal utveksles opp til Stortinget. Livsone og bestandstilstand skal evalueres. Ulv er mest betruet. Her er konsekvensene størst og vil bli prioritert høyt.

Det handler om troverdighet hos dem som berøres. Viten-skapen har stått fast at det er genetisk russisk ulv som er på innlegg i Norge. Vi har ingen skandinaviske stammer. Politiken er bygget på budskapet om at den skandinaviske ulvestammen er svært truet.

Norge har overboddet ingen betydning for overlevelse eller forvaltning av russisk ulv

Faksimile fra Aftenposten 11. september 2014.

som gir tre årlige, helnorske ynglinger – slik Stortinget har lagt opp til.

Gundersen setter likhetstegn mellom grunnavståelse til veibygging og andre tekniske inngrep med et påstått «tap» av beiterett. Sauebønderne mister ikke hverken grunnareal eller sin juridiske beiterett fordi om de over en periode har forsøkt en driftsform som viser seg uegnet i en omskiftende natur. En stabil natur, slik enkelte synes å drømme om, er utopi. Det må nok både Gundersen og hans gode venner over i Senterpartiet finne seg i.

Ulv i Østmarka fanget inn av viltkamera viser interesse for noe på bakken.

Ulven fokuserer enda mer.

Viltkamera ga blinkskudd i Østmarka

Tekst & foto: Berit Lind

Østmarka har fått en helt ny betydning for meg etter at ulven kom dit. Jeg som har Lillomarka og Nordmarka nærmest utenfor stuedøren, hadde sjelden beveget meg i dette fasinende skogområdet. Det har blitt en helt annen dimensjon over turene etter at ulvene kom tilbake der. Bare det å vite at de er der er mer en nok til at turene overgår alle tidligere skogopplevelser i Osloomarka. I tillegg er denne skogen i seg selv også helt unik. En velfungerende, hel

og sunn natur hvor de fleste hjemmehørende dyr er tilstede. Her er dype juv og høye koller, uveisomt, myrete og bratt, men også åpne gressletter og innbydende åsrygger. Det er ikke rart at ulveparet Fenris og Frøya trives der inne hvor det er heller sjelden å møte mennesker, selv i helgene – og hvor jeg nesten hver gang har gått på elg og rådyr.

Det er utrolig fasinende å liste seg rundt på stier og ut i terrenget på jakt etter spor fra ulvefamilien. Selv i sommermånedene er det mulig å se at de lever her inne. Spor etter markeringer og vilttråkk som smyger

seg gjennom landskapet og under lave granbusker, setter fantasien i gang. Her har det nok gått både ulv og rev, grevling og hare, tenker jeg. Her og der finnes beinrester, og korpen svever over meg med sine karakteristiske lyder. Nok mat til mange har det blitt etter at ulvene kom tilbake!

Jeg satte opp et viltkamera i sommer for å se om jeg skulle få napp på noen medlemmer i ulvefamilien, og det var med betydelig spenning jeg satte meg ned for å se på filmen da jeg kom hjem. Stor var overraskelsen da jeg på dette opptaket fikk

en film på flere minutter tilsammen av ulven på bildene. Umiddelbart tenkte jeg at dette må være en fjorårsvalp. Ikke så stor og så innbillig meg at det er en tispe. Uansett så var det fantastisk å få fanget inn denne ulven i kameraet som ble satt opp nettopp i et dyretråkk. Rådyret hadde også tatt en tur inn mot kameraet, men ulven kom tilbake etter to dager og oppsøkte den samme plassen! Den viste tydelig interesse for noe rett foran kameraet! Jeg tror det må ha en sammenheng med at min husky hadde løpetid da jeg var der og hun lå nøyaktig der ulven viser nysgjerrighet. Det er i så fall

ganske interessant og en god porsjon flaks for mitt vedkommende!

Et viktig poeng er også at Frøya og Fenris er fritatt for halsklaver/merking. Det betyr mye for opplevelsesverdien å vite at de er helt ville uten noen form for kontroll eller påvirkning. I tillegg slipper de alt av stress og farer forbundet med merking. Det hadde ikke hadde vært den samme opplevelsen om denne ulven på filmen hadde stått der med halsbånd. FVR mener det er viktig at østmarkaulvene forblir umerket. Her er det lite eller ingen konflikt med beiteinteresser.

Oslofolket har vist stor entusiasme for familien Frøya og Fenris, og ikke minst har ulvene i hovedstaden en stor symbolverdi ved fortsatt å være umerket og upåvirket!

Hvis dette er en fjorårsvalp så kan den risikere å gå farlige tider i møte om denne og andre søsken nå begynner å vandre ut fra reviret. Vi er veldig bekymret – de risikerer å bli skutt med det vedtaket som er gjort i forhold til lisensjakt nå. FVR har klaget på årets lisensfellingskvote og foreningen mener det er uakseptabelt at det i det hele tatt blir lisensjakt på ulv med de lave bestandsmål

Og til sist blir labben tatt i bruk.

Rådyr passerer.

Stillhet og idyll ved et av de mange vannene i Østmarka.

vi har. I tillegg har det vært en avgang på 11 norske ulver i år. Vi håper klagene nå blir tatt til følge med bakgrunn i at både vi og mange andre organisasjoner har klaget på vedtaket.

Så jobber vi for at østmarkaulvene fortsatt får leve det gode liv i sitt revir og at vi får med politikere på ulvesafari og ulvekvalder utover vinteren. Ved mer kunnskap og spennende turer i ulveskog tror og håper vi også våre politikere og folk flest lar seg fengsle av dette fantastiske dyret og at dette igjen vil kunne føre til en større aksept og forståelse.

Fossefall.

Innholdsrike ulveekskremitter.

Spennende å liste seg frem i innbydende skog.

Jerv. Foto: Rune Bjørnstad.

Høye kvoter under lisensjakten på jerv

De regionale rovviltnemndene har i 2014 samlet satt fellingskvoten til 134 dyr. Lisensfelling startet 10. september i år og avsluttes 15. februar 2015. Ifølge Stortingets rovviltforlik er det en målsetting at lisensfelling av jerv skal være hovedvirkemiddelet for regulering av jervebestanden.

– Vi ligger et stykke over Stortingets bestandsmål, og det er dermed naturlig at vi ser lisensfelling kvoter av en viss størrelse. Det er i tillegg et mål i Stortingets rovviltforlik at lisensfelling skal bidra til at ekstraordinære uttak etter lisensfellingsperioden skal kunne reduseres til et minimum, sier Ellen Hambro – direktør for Miljødirektoratet.

Siden lisensjakten på jerv vanligvis på langt nær når opp til fastsatt fellingskvote, gir Miljødirektoratet oppdrag til Statens naturoppsyn (SNO) om ekstraordinære skadefellinger, bl.a avlaving av jervemødre og ungene deres i hiet. Eksempelvis tok SNO i 2012 livet av 77 jerver og 10 andre rovdyr for en kostnad på rundt 7 millioner kroner, dvs. nær 80.000 kroner pr. dyr.

I 2013 ble det gjennom DNA-analyser registrert omtrent 350 voksne individer i hele landet, og dette er en nedgang fra 395 dyr i 2012.

Foreløpige tall for 2014, basert på tilbakemeldinger fra feltpersonellet, viser at det før hiuttak var registrert 58 jervekull på landsbasis. Av disse er tise og/eller valper avlivet ved 13 hiplasser. Stortingets mål er at vi kun skal ha 39 årlige ynglinger av jerv i Norge.

– Det er skutt omtrent 100 jerver i Norge hvert år de siste fem årene gjennom lisensfelling og ekstraordinære uttak. Likevel er jervebestanden fortsatt over bestandsmålet. Det er en målsetting for oss å være så presise som mulig i våre tiltak for å nå bestandsmålene som Stortinget setter, sier Hambro.

Det er rovviltnemndene som har myndighet til å fatte kvote for lisensfelling av jerv så lenge bestandsmålet i regionen er nådd. I år gjelder dette alle regioner.

Totalkvote og maksimalt antall hunndyr som kan felles i hver region under lisensfelling 2013/2014. Region 2 og 4 har ikke åpnet for lisensfelling av jerv 2014/2015.

Region	Kvote	Hunndyrbegrensning
1 Vest-Norge	8	0
2 Sør-Norge	0	0
3 Oppland	12	5
4 Oslo/Akershus/Østfold	0	0
5 Hedmark	16	8
6 Midt-Norge	26	4
7 Nordland	24	12
8 Troms/Finmark	48	26
Totalt	134	55

Svenske ulver vandrer til Norge

Rovdata har undersøkt alle de 15 ulvene som er registrert døde i Norge det siste året og alle, bortsett fra én, viser seg å komme fra svenske revir.

Det viser DNA-analyser av vevsprøver fra ulvene, som Rovdata har gjennomført.

– Vi har mottatt totalt 15 døde ulver, som enten ble felt under jakt eller på skadefelling, ble påkjørt av bil eller døde ved ulykke. Analyseresultatene viser at 14 av dem var født i svenske ulverevir, mens én kom fra det norske ulvereviret Julussa i Hedmark, sier Morten Kjørstad, leder i Rovdata.

Flere fra samme revir

De døde ulvene er registrert i tidsrommet fra 1. august i fjor og fram til 31. juli i år.

Rovdata analyserer hvert år alle døde ulver i Norge for DNA og sammenligner resultatet med tidligere prøver. På den måten kan vi kartlegge ulvenes føderevir og vandring.

To av ulvene kom fra det genetisk viktige Tiveden-reviret i Sverige, som Rovdata tidligere har omtalt i en egen nyhetssak

– Vi ser også at over halvparten av de døde ulvene er fra tre revir i Sverige, som alle ligger i den østlige delen av utbredelsesområdet for skandinavisk ulv. Tre ulver

kom fra reviret Nora, fire fra Tansen og de nevnte to fra Tiveden, forteller Øystein Flagstad, som er genetiker i Rovdata.

Flest hannulver

Kjønnsfordelingen mellom de døde ulvene var ni hannulver og seks tisper, og dette samsvarer med tidligere resultater som viser at det gjennomgående blir felt flere hanner enn tisper i Norge.

– En forklaring på dette kan være at hannulver generelt vandrer mer og lengre enn tisper, og dermed oftere kommer inn i områder med husdyr på beite som kan medføre skadesituasjoner og fellingstillatelser, sier Flagstad

Trekker mot vest – og motsatt

Mange år med bestandsovervåking og forskning på ulv i Skandinavia har avdekket et tydelig mønster, hvor individer som blir født i øst vandrer vestover, og individer som blir født i vest vandrer østover.

– Det vi ser er at unge ulver som forlater sitt føderevir helst vandrer inn mot sentrum av bestanden, som er i Sør-Sverige, hvor det er tettest med ulv. Mange av dem fortsetter vandringen, sannsynligvis fordi

de ikke finner et ledig revir eller en partner, og ender derfor ofte opp i grenserevir eller i nabolandet, forklarer Kjørstad.

Man vet ikke med sikkerhet hvorfor ulvene vandrer på denne måten, men selve utvandringen er antatt å være et trekk for å unngå innavl i bestanden.

Også i fjor avdekket DNA-analyser at de døde ulvene i Norge kom østfra, enten fra helsvenske revir eller grenserevir.

Trolig ikke sporet i Norge tidligere

Ulv i Skandinavia føder valper sist i april og tidlig i mai måned, og valpene forlater vanligvis familien fra rundt ettårs-alderen på våren og forsommeren året etter. Siden snøen på bakken da ofte kan være smeltet bort flere steder, er det derfor sannsynlig at de svenske ulvene som krysser grensa til Norge ikke er fanget opp ved sporing på snø her i landet tidligere.

– Flere av ulvene kom sannsynligvis ikke til Norge før i vår eller sommer, og er derfor ikke påvist på norsk areal gjennom overvåkingsarbeidet i vinterperioden, sier Kjørstad.

Finner genetisk viktige individer

Samarbeid med Sverige og samling av data i felles databaser gjør det mulig å finne opprinnelse og slektskapsforhold for alle ulver i bestanden i Sør-Skandinavia.

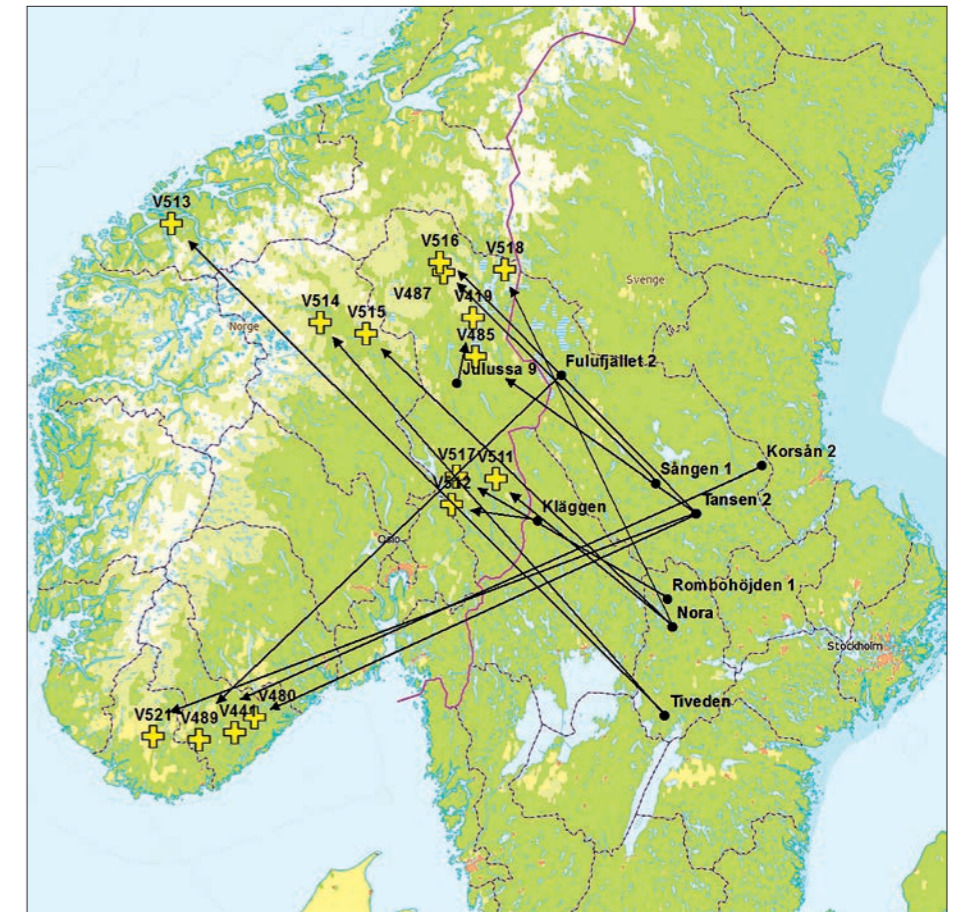
– Vi vil også raskt oppdage eventuelle innvandrende ulver fra den finsk-russiske bestanden og avkom fra slike innvandrere – såkalte F1. Dette er individer som er svært viktige for å redusere innavlsnivået i bestanden, forklarer Flagstad.

Bestand i vekst

Overvåkingen viser at ulvebestanden i Skandinavia fortsetter å vokse, selv om veksten har vært svak fra i fjor til i år. Hovedårsaken til veksten er at det har blitt flere ulver i Sverige. Resultatet kommer fram i en foreløpig statusrapport (juni 2014) som Høgskolen i Hedmark og Vilt-skadecenter i Sverige har laget på oppdrag fra norske Rovdata og svenske Naturvårdsverket.

Det ble registrert til sammen 40 nye kull med ulvevalper i Skandinavia i 2013, som er en liten økning fra 38 kull året før.

– I alt 32 av kullene ble født i helsvenske ulverevir, tre i de helnorske revirene Julussa, Letjenna og Østmarka, og fem i grenserevirene Slettås, Rotna, Skuggølden, Hærstjø og Djurskog, som alle ligger på tvers av riksgrensen mellom Norge og Sverige, forteller Kjørstad.

Oversikt over de 15 ulvene som er registrert døde i Norge siden 1. august i fjor. Sorte prikker viser føderevir mens de gule korsene angir hvor ulven er registrert død. Pilene går i luftlinje mellom punktene, men ulvene kan ha beveget seg mye rundt omkring mellom disse punktene. © Rovdata.

Den ett år gamle ulvetispa som ble skutt i Vågå i Oppland 15. mai i år. DNA-analyser viser at tispa hadde vandret fra Tiveden-reviret i Sverige. Foto: © Esben Bø/Statens naturoppsyn.

– Våre Rovdyr 3/2014 –

Oversiktstabell over døde ulver fra 1. august 2013 til 31. juli 2014.

– Våre Rovdyr 3/2014 –

RovbaseID	Individ	Kjønn	Dødsdato	Føderevir	Fellingssted - kommune
M406678	V487+	Hønn	05.11.2013	Sängen 1	TYNSET
M406682	V480+	Hønn	06.11.2013	Tansen 2	VEGÅRSHEI
M406740	V512+	Hønn	27.01.2014	Klåggen	NORD-ODAL
M407018	V441+	Hønn	01.02.2014	Korsån 2	BIRKENES
M406793	V511+	Tispe	01.02.2014	Nora	ÅSNES
M406754	V489+	Hønn	03.02.2014	Fulufjället 2	IVELAND
M406775	V419+	Tispe	05.02.2014	Julussa 9	RENDALEN
M406784	V485+	Hønn	08.02.2014	Tansen 2	RENDALEN
M406977	V518+	Tispe	05.05.2014	Nora	ENGERDAL
M406991	V515+	Tispe	10.05.2014	Nora	NORD-FRON
M407022	V514+	Tispe	15.05.2014	Tiveden	VÅGÅ
M407048	V513+	Hønn	05.06.2014	Tiveden	SYKKYLVEN
M407053	V517+	Tispe	09.06.2014	Romböghöjden 1	STANGE
M407056	V516+	Hønn	20.06.2014	Tansen 2	TYNSET
M407062	V521+	Hønn	30.06.2014	Tansen 2	HÆGEBOSTAD

ROVDATA

Fortsatt kun ca. 30 helnorske ulver

Sluttrapporten fra ulveovervåkingen sist vinter ble offentliggjort i midten av september. Til sammen var det ca. 400 ulver i Skandinavia vinteren 2013–2014, hvorav ca. 30 ulver kun i Norge, ca. 50 ulver i grenserevir og omtrent 320 ulver i Sverige.

Dermed ble det registrert ca. 80 ulver inne på norsk areal, og det er samme antall som ble registrert vinteren 2012–2013.

– Vi ser at antallet ulv som kun er i Norge har vært stabilt rundt ca. 30 de siste to vintrene, og at antall ulver i grenserevir også er uendret fra forrige vinter til sist vinter, sier Morten Kjørstad – leder i Rovdata.

Flere ulver i Skandinavia

Ulvstammen i Skandinavia er likevel i vekst og det skyldes at det er blitt flere ulver i Sverige. Vinteren 2012–2013 ble det registrert ca. 380 ulver til sammen i Norge og Sverige, mot ca. 400 sist vinter.

Status er dermed uendret siden forrige oppdatering den 17. juni i år.

58 døde ulver

I perioden fra 1. mai i fjor til 30. april i år ble det dokumentert 58 døde ulver i Skandinavia, hvorav 14 i Norge og 44 i Sverige.

Antall familiegupper av ulv med og uten årsvalper og stasjonære ulvepar i Sverige og Norge samt på tvers av landegrensene vinteren 2013–2014 (oktober–februar). Kilde: Høgskolen i Hedmark.

Kategori av ulv	Sverige	Sverige–Norge (grenserevir)	Norge
Antall familiegupper (valper bekreftet)*	30	5	3
Antall familiegupper (valper ikke bekreftet)	5	-	-
Antall revirmarkerende par	19	2	2-3
Totalt antall familiegupper og par	54	7	5-6

* I ytterligere to helsvenske revir ble det bekreftet reproduksjon i 2013 uten at det var mulig å påvise noen familieguppe om vinteren.

Beregnet totalbestand av ulv i Skandinavia for vinteren 2013–2014, med usikkerheten omkring bestandstallet oppgitt i parentes (95 % CI). Omtrentlig fordeling av antall individer i Sverige, Norge og på tvers av riksgrensen for disse ulvene er også gitt. Kilde: Høgskolen i Hedmark.

Bestandsberegning	Sverige	Sverige–Norge (grenserevir)	Norge	Skandinavia
Antall ulver	ca. 320	ca. 50	ca. 30	ca. 400 (316-520)

Totalt 36 ble skutt, 11 ble drept i trafikken og 11 døde av andre årsaker.

Registrerte 40 ulvekull

Ulvene i både Norge, Sverige og Finland blir hovedsakelig registrert gjennom sporing på snø og DNA-analyser av hår og ekskrementer hvert år i perioden fra 1. oktober til 28. februar. Publikum deltar også ved å melde ifra om observasjoner, blant annet gjennom Skandobs, i tillegg til at data fra radiomerkede og døde ulver blir benyttet.

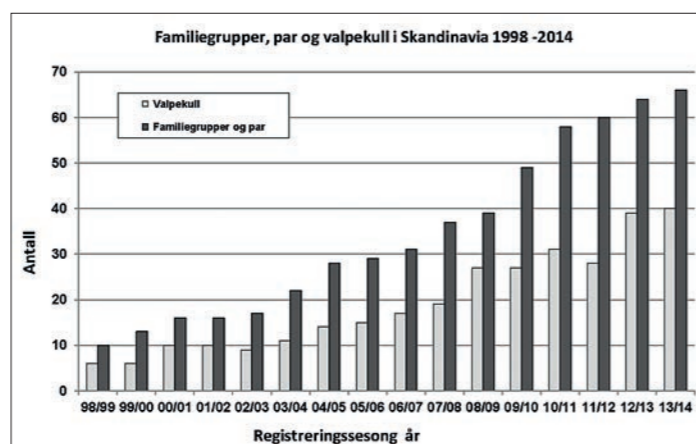
Ulv i Skandinavia føder valper i slutten av april og begynnelsen av mai, og det er påvist at det ble født totalt 40 ulvekull i Norge og Sverige i fjor. Dette er en liten økning fra 38 kull i 2012.

– Tre ulvekull ble født i de helnorske ulve- revirene Julussa og Letjenja i Hedmark og i Østmarka utenfor Oslo. Stortingets bestandsmål om tre årlige ulvekull i helnorske revir innenfor forvaltningsområdet for ulv ble dermed nådd for fjerde året på rad, forteller Kjørstad.

Det ble i tillegg født fem ulvekull i grenserevirene Slettås, Rotna, Skuggöjden, Hærsvø og Djurskog, mens 32 kull ble født i helsvenske revir.

Det er foreløpig usikkert hvor mange valpekull som er født i Skandinavia i

Utbredelsen av 40 bekreftede valpekull av ulv i Skandinavia i 2013. Kilde: Høgskolen i Hedmark.

Bestandsutvikling for den skandinaviske ulvebestanden i de 16 vintersesongene 1998/99–2013/14, vist som antall ynglinger bekreftet pr. år (grå søyler) og årlig sum av antall familiegupper og par (svarte søyler). Kilde: Høgskolen i Hedmark.

2014. De aller fleste valpekullene blir først påvist når sporsnø legger seg på bakken senhøstes eller tidlig på vinteren.

43 ulveflokker i Skandinavia

Det ble totalt påvist 43 familiegupper, med eller uten bekreftede valper, i Skandinavia sist vinter. Dette omfatter de nevnte tre revir med registrerte valpekull i Norge, fem grenserevir og 35 svenske familiegupper.

Det er i samme periode også registrert 23–24 revirmarkerende par, hvorav 2–3 i Norge, to i grenserevir og 19 i helsvenske revir. I tillegg ble det registrert 13 revir med andre stasjonære ulver i Skandinavia, hvorav to i Norge, ett i grenserevir og ti i Sverige. I Norge ble det også registrert 8–11 andre ulver, som ikke hadde etablert revir.

Det er ikke påvist noen nye finsk-russiske immigrant-ulver i vinter, som kan tilføre friske gener til den skandinaviske bestanden.

14 helfinske ulveflokker

I Finland og grenserevir mot Russland ble det sist vinter påvist 22 ulveflokker. I alt 14 av flokkene, med til sammen 61–67 ulver, holdt til i helfinske revir. I tillegg ble det registrert åtte familiegupper med til sammen 37–43 ulver, med tilhold på begge sider av riksgrensen mot Russland. Totalt sett for Norge, Sverige og Finland ble det vinteren 2013–2014 påvist 65 ulveflokker.

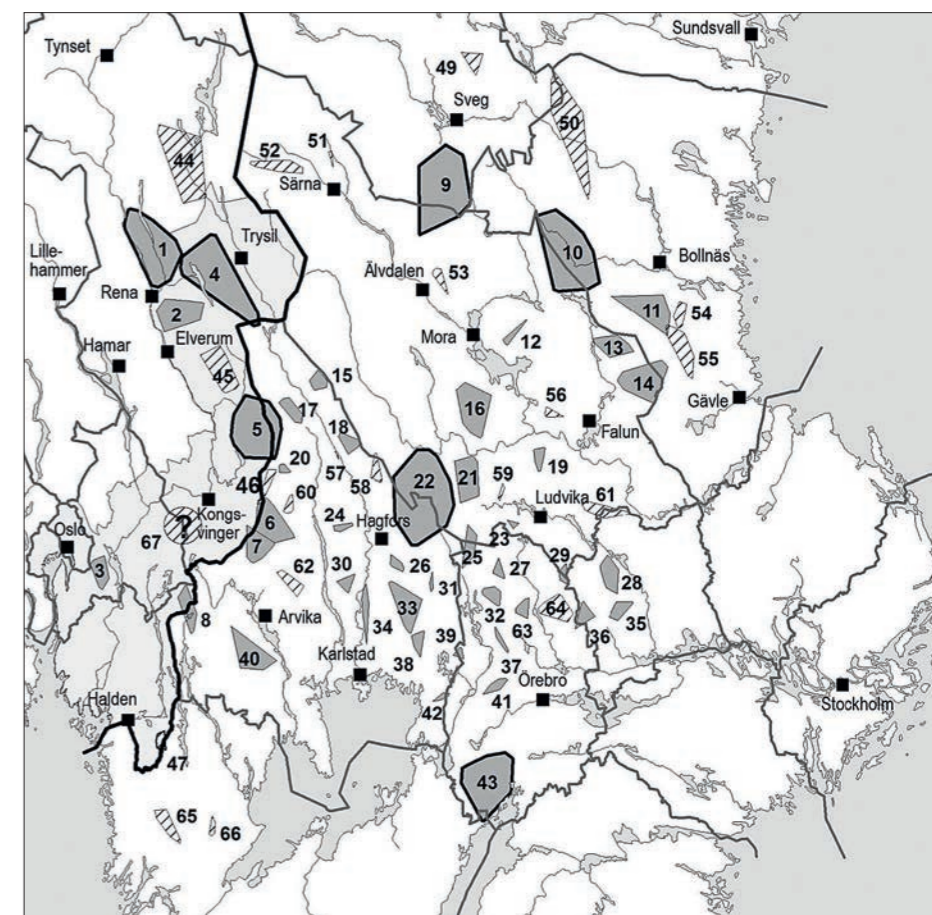
Statusrapporten for vinteren 2013–2014 er laget av Høgskolen i Hedmark og svenske Viltskadecenter på oppdrag fra Rovdata i Norge og Naturvårdsverket i Sverige:

Wabakken, P., Svensson, L., Kojola, I., Maartmann, E., Strømseth, T. H., Flagstad, Ø. & Åkesson, M. 2014. *Ulv i Skandinavia og Finland. Sluttrapport for bestandsovervåking av ulv vinteren 2013–2014. Høgskolen i Hedmark. Oppdragsrapport nr. 11, 2014. Kan lastes ned fra rovdataba.no.*

Familiegupper (grå) og revirmarkerende ulvepar (skravering) i Skandinavia vinteren 2013–2014. Tykk strek angir revir med GPS-merket ulv, der polygonen angir reelt vinterrevir (oktober–april). For alle andre revir angir polygonene ikke virkelig størrelse, men kan i større grad betraktes som revirets sentrum. Kilde: Høgskolen i Hedmark.

Det er ikke enkelt å oppleve Norges mest truede pattedyrart, men FVR finner i alle fall spor. Fra FVRs ulvetur i 2009. Foto: Arne Flor.

Lederhunnen i Ulriksbergreviret i Sverige. Foto: Åke Aronson.

Hvor store revirer har skandinaviske ulver og hva påvirker revirstørrelsen?

iske faktorer, slik som livsmiljøets beskaffenhet, og til sosiale faktorer. Eksempler på faktorer i miljøet kan være produktiv mark og type vegetasjon. Eksempler på sosiale faktorer kan være tettheten i bestanden, alder og kjønn hos dyrene, samt den sosiale organisasjonen hos den aktuelle arten.

Kunnskap om størrelsen på individenes hjemmeområder er viktig i forbindelse med vern og forvaltning av den aktuelle arten eller populasjonen. For eksempel kan størrelsen på hjemmeområdene benyttes for å beregne tettheten i bestanden hvilket i sin tur kan brukes til å sette av tilstrekkelig store verne- eller forvaltningsområder. Revirenes størrelse kan også brukes til å beregne hvilket predasjonstrykk som en predator vil komme til å ha på sine byttedyrbestander.

Ulv i Skandinavia

I denne studien undersøkte vi størrelsen på ulvenes revirer i Skandinavia og hvilke faktorer som påvirket dette. Ulven er en revirhevdende art, dvs. at den aktivt forsvare sitt område (revir) mot andre ulver. Det medfører at flokken disponerer et eget område som ikke deles med andre ulver. Størrelsen på disse revirene påvirker både tettheten av ulv og ulvens effekt på byttedyrbestandene.

Vi hadde også tilgang til data for årene 1999–2011 fra totalt 43 senderutstyrte stasjonære voksne ulver i 28 flokker. Revirenes størrelse på årsbasis viste stor variasjon mellom flokkene og var fra 259 til 1.676 km² med et gjennomsnitt på 916 (SE±74) km². Revirene var relativt stabile med en gjennomsnittlig geografisk overlapp på 84 % mellom år.

Hva påvirker revirstørrelsen?

For 16 revirer hadde vi tilgang til data på tettheten av elg og rådyr vinterstid estimert ut fra ekskrementinventering. For elg varierte tettheten innenfor ulverevirene mellom 0,86 og 1,74 elger pr. km² (med unntak av et revir med en tetthet på 3,4

elger pr. km²), mens tettheten av rådyr varierte betydelig mer – mellom 0 og 4,0 individer pr. km².

Det var ingen sammenheng mellom ulvenes revirstørrelse og tettheten av elg i de forskjellige revirene (Figur 1a). Derimot minsket revirstørrelsen med økende tettheter av rådyr (Figur 1b). Ved lavere tettheter av rådyr (< 0,1 pr. km²) var revirenes størrelse i gjennomsnitt ca. 600–1.700 km² mens høyere tettheter av rådyr (>1 pr. km²) resulterte i revirstørrelser på ca. 250–400 km².

I en utvidet analyse bestående av totalt 63 årlige ulverevirer (der et revir kan bidra med flere år) undersøkte vi, foruten tettheten av rådyr, også betydningen av andre faktorer som potensielt kan påvirke et revirs størrelse. Her inkluderte vi faktorer som flokkstørrelse, tettheten av ulverevirer, tettheten av ulike typer av veier, andelen jordbruksmark samt breddegrad og høyde over havet. Analysen viste at tettheten av rådyr, breddegrad og høyde over havet oppviste størst sammenheng med ulverevirenes størrelse. Størrelsen på revirene økte med økende nordlig breddegrad i Skandinavia, i høyere strøk og med minskende tettheter av rådyr.

Til tross for at ulvebestanden økte ca. 4 ganger i størrelse under studieperioden, og at antallet tilgrensende revirer (en alternativ måte å måle tetthet på) varierte mellom 0 og 5, så fant vi ingen sammenheng mellom revirstørrelse og tettheten i ulvepopulasjonen. Det er mulig at tettheten i populasjonen i studieperioden ennå ikke hadde nådd et nivå der konkurransen mellom flokker var så høy at det medførte en begrensning av revirenes størrelse. Vi fant heller ikke noen bevis for at flokkstørrelse eller flokkens sammensetning hadde noen betydning for størrelsen på reviret.

I sum tyder dette på at ulvens revirstørrelse hovedsakelig påvirkes av en produktivitetgradient i miljøet der revirene blir mindre i mer fruktbare områder som forekommer lenger sør, som relativt sett

- *Ulvrevirenes størrelse på årsbasis varierte mellom 259 og 1.676 km² og var i gjennomsnitt 916 km² basert på data fra 28 ulike flokker i perioden 1999–2011.*
- *Til tross for at ulvebestanden økte ca. 4 ganger i størrelse i studieperioden, ble det ikke funnet noen sammenheng mellom revirenes størrelse og tetthet av ulv i bestanden. Det er mulig at tettheten i bestanden ennå ikke har nådd et nivå der konkurransen mellom flokkene er så høy at den begrenser revirstørrelsen.*
- *Det ble heller ikke funnet noen sammenheng mellom revirstørrelse og tetthet av elg som var det primære byttedyret i de fleste av revirene.*
- *Det var derimot stor sammenheng mellom bl.a. tettheten av rådyr, andel dyrket mark og breddegrad. Sørlige områder med høye tettheter av rådyr og høy andel dyrket mark kunne kobles til relativt små revirer. Den geografiske variasjonen i revirstørrelse gjenspeiler trolig landskapets varierende produksjonsevne.*
- *Sett i internasjonalt perspektiv har ulvene i Skandinavia store revirer i forhold til byttedyrtetthet.*
- *Studien viser at tettheten av ulv og ulverevirer kan variere mye mellom ulike områder og at vi kan forvente oss betydelig høyere tettheter ved kolonisering av sørligere områder i Sverige der tettheten av alternative byttedyr som rådyr er høyere.*

Av
**Håkan Sand¹,
Jenny Mattisson² &
Olof Liberg¹**

Hvor store hjemmeområder de ulike artene utnytter til sine behov kan variere fra noen få kvadratmeter for små arter til mange tusen kvadratkilometer for større dyr. Også innen artene forekommer en betydelig variasjon med tanke på hvor store områder de forskjellige individer benytter. Denne variasjonen i områdeutnyttelse er koblet både til økolog-

¹Grimsö forskningsstation, institutionen för ekologi, Sveriges lantbruksuniversitet.

²Norsk institutt for naturforskning.

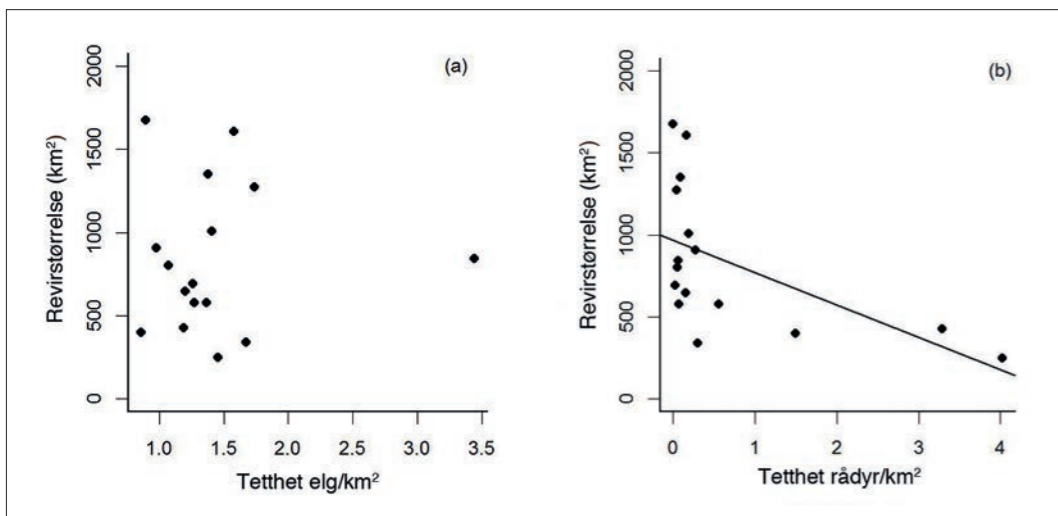
Lederpar ved Amungen, Sverige. Foto: Åke Aronson.

har høyere tettheter av rådyr og som ofte består av en høyere andel dyrket mark. Den totale mengden biomasse av elg og rådyr i revirene var relativt stabil langs denne gradienten, noe som tyder på at tilgangen på byttedyr målt som én eneste enhet (biomasse) ikke kan forklare variasjonen i revirstørrelse i Skandinavia. Selv om vi kunne forklare en del av variasjonen i revirstørrelse med miljøforskjeller så var det fortsatt variasjon mellom revirer som vi ikke kunne forklare med de variabler som vi benyttet i analysen.

Resultatene i et internasjonalt perspektiv

Revirstørrelsen hos ulv varierer ikke bare i Skandinavia, men også for en stor del mellom og innenfor populasjoner i resten av ulvens utbredelsesområde. I Skandinavia er det revirer som i størrelse er sammenlignbare med andre ulvepopulasjoner i så vel Sør-Europa (små revirer) som nordlige Canada (store revirer).

Hva er da den bakenliggende forklaringen til den store variasjonen i arealutnyttelse mellom forskjellige bestander? En hypotese er at tilgangen på næring er den drivende faktoren i ulvens arealutnyttelse. Våre resultater tyder likevel på at ulvevirenes størrelse også påvirkes av andre faktorer enn kun antall byttedyr. Ved sammenligning med data fra Nord-Amerika viser våre data at de skandinaviske ulvenes revirer er større enn hva man kan forvente seg ut fra den totale mengden byttedyr som finnes i området (såkalt byttedyrbiomasse).

Figur 1. Sammenhengen mellom revirstørrelse og elgtetthet (a) og rådyrtetthet (b) for 16 ulvevire i Skandinavia.

Ulver i en nordamerikansk bestand hadde f.eks. kun en tredjedel så store revirer som i Skandinavia til tross for samme tettheter av elg. Dette viser at mengden byttedyr for øyeblikket ikke er en begrensende faktor for ulvene i Skandinavia.

En mulig forklaring på den store variasjonen i revirenes størrelse mellom populasjoner i verden er at revirstørrelsen snarere påvirkes av ulvens mulighet til å utnytte den dominerende byttearten enn av antallet byttedyr i seg selv.

Elgen er et stort byttedyr i forhold til ulv og krever dermed en betydelig større innsats for å nedlegge enn det mindre rådyret. For sistnevnte art synes ulvens utvalg stort sett å være proporsjonal med forekomsten i bestanden. Det betyr at stort sett alle individer i bestanden av rådyr er potensielle byttedyr for ulv, mens bare ca. halvparten av elgindividene er det. Ulven velger primært unge og gamle elger. Jakt-suksessen styres trolig også av miljøet, der visse områder er mer fordelaktige for at ulven lykkes med sine angrep, mens andre områder er mer fordelaktige for byttedyret når det gjelder å unnsnippe angrepene. Forskjeller i tilgjengelighet av byttedyr, både avhengig av art og miljørelatert jakt-suksess, kan da eventuelt forklare en del av de globale ulikheter i ulvens revirstørrelse.

Konsekvenser for forvaltningen

En konsekvens av de resultater som vi viser i denne studien er at den biologiske bærekraften for ulv er høyere i de sørligere delene av Skandinavia der tetthetene av rådyr, og i visse områder også andre typer av hjortedyr slik som hjort og dåhjort, er betydelig høyere enn i ulvebestandens nåværende kjerneområde i nordre Svealand i Sverige. Dette innebærer i sin tur at tettheten av ulv ved en framtidig kolonisering av mer sørlige områder kan bli flere ganger høyere enn hva den er i dag i ulvens nåværende utbredelsesområde. Dette forholdet i kombinasjon med de betydelig høyere tetthetene av husdyr-besetninger som forekommer i disse områdene kan lede til økende konflikter mellom menneske og ulv.

Litteratur

- Fuller, A., Mech, L. D. & Cochrane, J. F. 2003. Wolf population dynamics. In: Mech, L. D. & Boitani, L. (red.): Wolves behaviour, ecology, and conservation. University of Chicago Press, Chicago, pp 161–191.
- Mattison, J., Sand, H., Wabakken, P., Gervasi, V., Liberg, O., Linnell, J. D., Rauset, G. R. & Pedersen, H. C. 2013. Home range size variation in a recovering wolf population: evaluating the effect of environmental, demographic,

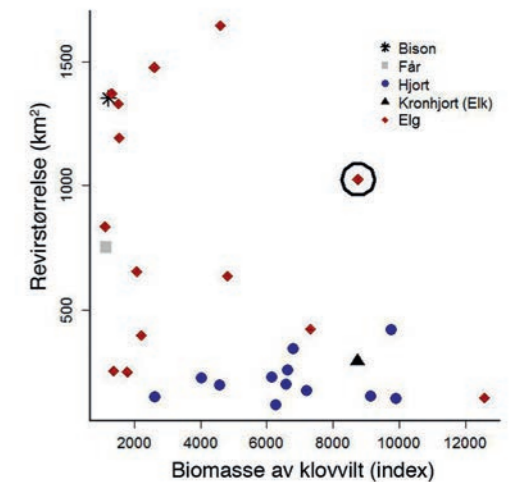

Ulvesporing i Leksand-reviret ved Säxen, Sverige i februar 2002. Foto: Åke Aronson.

and social factors. *Oecologia*. doi:10.1007/s00442-013-2668-x SKANDULV (<http://skandulv.nina.no>)

Kilde: FAKTA SKOG. Rön från Sveriges lantbruksuniversitet. Nr. 6/2014.

Figur 2. Sammenhengen mellom gjennomsnittlig revirstørrelse og byttedyrbiomasse for et antall ulvebestander i Nord-Amerika og Skandinavia (sirkel) oppdelt på populasjoner med ulike typer av hovedbyttedyr.

Historisk få kongeørnunger

Produksjonen av kongeørnunger er fulgt tett i seks ulike områder i Norge siden begynnelsen av 1990-tallet. Antall unger registrert i fjor er det laveste siden overvåkingen startet.

– 2013 var et meget dårlig produksjonsår for kongeørn i Norge, bekrefter Morten Kjørstad, leder i Rovdata.

Få flyvedyktige unger

Rovdata har ansvaret for overvåkingen av kongeørn i Norge, som inkluderer en ekstensiv overvåking over hele landet, i tillegg til en intensiv overvåking i elleve utvalgte områder.

I hvert av de elleve intensive overvåkingsområdene blir det fulgt opp 15 faste kongeørnterritorier innenfor et område med en radius på cirka 50 kilometer. Områdene sikrer en god geografisk spredning langs nord-sør-gradienten og øst-vest-gradienten i Norge, og er valgt ut for å gi et representativt bilde av situasjonen for kongeørn i landet.

Seks av områdene er fulgt siden 1990-tallet, mens overvåkingen i de andre fem områdene ble startet opp i fjor.

– Det ble i snitt produsert 0,16 unger per territorium i overvåkingsområdene i fjor, noe som er oppsiktsvekkende lavt. Resultatet varierer fra ingen unger i Ringvassøy-området i Troms, til seks unger i Lund-området i Rogaland, forteller Kjørstad.

Kan skyldes lite mat

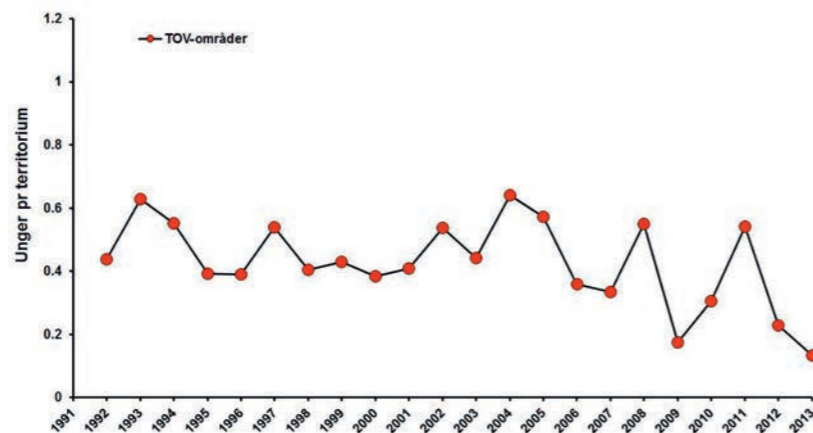
Lite smågnagere og hønsfugl i store deler av landet kan være mye av forklaringen på den lave produksjonen av unger i fjor.

– På høsten 2012 var bestandene av de viktigste byttedyrene til kongeørna lave i flere av områdene, og dette gav dårlige prognoser for ungeproduksjon i fjor. Det er disse prognosene som nå ser ut til å ha slått til, sier Kjørstad.

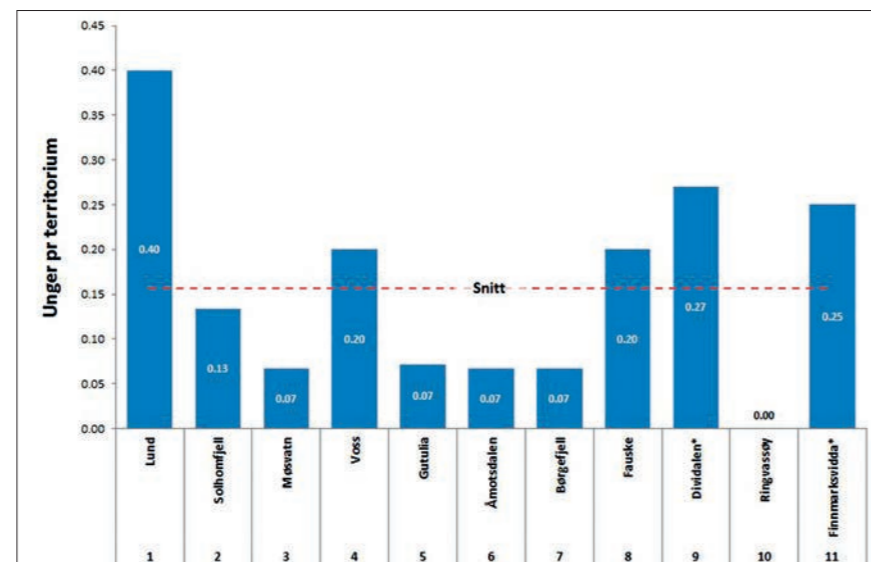
Registeringer i felt av smågnagere og hønsfugl høsten 2013 gir imidlertid bedre prognoser for ungeproduksjonen nå i år for mange av overvåkingsområdene i landet.

Følger seks TOV-områder

Seks av de intensive overvåkingsområdene har siden 1990-tallet vært studieområder for Program for terrestrisk naturovervåking (TOV). Kongeørn har inngått i denne natur-overvåkingen, og man har dermed mange år med data på ungeproduksjon bakover i tid fra disse områdene.

Produksjonen av kongeørnunger i TOV-områdene i perioden 1992–2013. Det er i løpet av perioden produsert litt i underkant av en unge annet hvert år i territoriene som er overvåket. Det er en tendens til stor variasjon og noe dårligere produksjon etter 2005. © John Atle Kålås/Rovdata.

Oversikt over antall kongeørnunger produsert per territorium i fjor. I hvert av de elleve områdene overvåkes 15 faste kongeørnterritorier. *Ikke alle unger var over 50 dager gamle ved siste reirsjekk. © Rovdata.

– Fjorårets produksjon av kongeørnunger var den laveste siden TOV-overvåkingen startet i 1992, bekrefter John Atle Kålås, som er seniorforsker i Norsk institutt for naturforskning (NINA).

– Den årlige produksjonen hos kongeørn i TOV-områdene har i snitt vært 0,44 unger per territorium i perioden fra 1992 til 2012. I 2013 ble det bare produsert 0,13 unger per territorium, fortsetter han.

TOV-områdene er geografisk plassert fra Borgefjell og sørover og omfatter cirka fem prosent av den norske kongeørnbestanden.

Nytt bestandstall i løpet av året

Det siste estimatet på hvor mange par med kongeørn som hevder territorier i Norge er fra 2008. Bestanden ble da anslått til å telle mellom 1176 og 1454 par.

– Vi har over lang tid arbeidet med å fremskaffe et oppdatert bestandsestimat for kongeørn i landet. Årsaken til at dette har tatt tid er at vi de siste årene har samlet inn store mengder data på kongeørnreir og territorier, som det tar tid å gå gjennom og systematisere, men vi arbeider for fullt med en målsetting om å legge fram nye tall før året er omme, sier Kjørstad.

Områder med intensiv overvåking av kongeørn i Norge. Røde prikker illustrerer alle de ulike territoriene som inngår i overvåkingen i 2014. © Rovdata.

Et oppdatert bestandsestimat er nødvendig for å fastslå hvordan bestandens størrelse er i forhold til målet som Stortinget fastsatte i 2004. Politikerne vedtok den gang å opprettholde bestanden i hver region slik den var da.

Utvider til tolv områder

Den intensive overvåkingen av kongeørn i de utvalgte områdene vil gi god kunnskap om produksjonen av unger og overlevelsen til voksne individer i ulike deler av landet. Denne overvåkingen er nå planlagt utvidet til 12 områder.

– Målsettingen er at det skal gjennomføres intensiv overvåking i 12 områder i landet, men det tolvte området er foreløpig ikke endelig bestemt, avslutter Kjørstad.

Rovdyrbestandene i Sverige minsker

Nesten alle rovdyrbestandene minsker i Sverige. Det viser en sammenstilling Svenska Rovdjursforeningen har laget basert på de seneste inventeringene av gaupe, bjørn og jerv. En sannsynlig årsak til reduksjonen i bjørne- og jervebestandene er en omfattende jakt de senere årene.

Bjørnestammen er redusert med 500 individer på fem år, fra 3300 till 2800 i perioden 2008–2013. I løpet av disse årene er 1400 bjørn skutt bare på lisensjakt. Siden 2010 er nær 300 bjørn skutt årlig under lisensjakt og dertil kommer en ikke ubetydelig skadefelling.

– Til tross for den oppsiktsvekkende raske nedgangen på kort tid fortsetter den omfattende jakten og länsstyrelsene besluttet at 272 bjørn skulle tas ut på lisensjakt i 2014, sier Ann Dahlerus, generalsekretær i Svenska Rovdjursforeningen.

Foreløpige resultater for gauperegistreringene den siste sesongen (2013/2014) viser at det nå bare finnes halvparten så mange ynglinger (hunner med unger) som 2009, selv om antallet i den sørlige halvdel av landet kan være noe underestimert.

Gaupebestanden er redusert fra 286 ynglinger i 2009 til preliminært 150 ynglinger i år. Nesten 700 gauper er skutt under lisensjakt og skadefelling de siste fem årene (2009–2013), hvorav drøyt 400 i reinbeitedistriktet, og den kraftige nedgangen i bestanden skyldes høyst sannsynlig primært det høye jakttrykket.

– Nå ser vi tydelige resultater av rovdyrpolitikken som er ført hittil, sier Ann Dahlerus. Og strategien i den nye rovdyrpolitikken fra 2013 ser ut til å legge opp til ytterligere reduksjon i bestandene

i og med at Riksdagen vedtok svært lave bestandsmålsettinger for samtlige av artene. Dessuten skal Naturvårdsverket ikke lenger ha myndighet til å bestemme noe tak for hvor mange dyr som kan skytes.

Jervebestanden er, etter en økning fra 2010, redusert fra 125 ynglinger til 99 de siste to sesongene (2012 og 2013). Det er en nedgang med ca. 170 dyr i en bestand som i den siste registreringen er anslått til 598–935 individer. Hovedparten av nedgangen har skjedd i Norrbottens län der antall ynglinger har gått fra 71 til 46, hvilket er en tydelig reduksjon selv om visse områder ikke kunne inventeres og årsakene til nedgangen er uklare.

Også utviklingen i gaupebestanden viser store lokale variasjoner. Nedgangen i nordlige og midtre Sverige er så stor at den nå bremser eller motvirkes av en økning i sørlige Sverige. Ellers kommer man ikke til å nå målet for en livskraftig gaupebestand slik Naturvårdsverkets vurdering var forrige år da nedgangen allerede var tydelig.

Ulvebestanden viser bare en marginal økning. I følge foreløpige registreringer (juni) har antall valpekull økt med bare to flere enn foregående år (men se sluttrapport for ulvestatus på side 78 – red. anm.).

– I og med den sterke vekten på regionale vedtak virker det som om Naturvårdsverkets rolle som øverste ansvarlig for rovdyrbestandene er tonet ned betydelig, sier Kenth Naucier, styreleder i Rovdjursforeningen. Det bør være Naturvårdsverkets oppgave å informere allmennheten på en overordnet måte om den samlede situasjonen som tegner seg nå – ikke Rovdjursforeningen.

Sverige: Kunnskap om kongeørn skal bidra til bedre vern av arten

Den svenske Skogstyrelsen presenterte 9. september et nytt rådgivningsmateriale med tanke på hensynet til kongeørn. Skogbrukets hogstplaner og andre virksomheter og tiltak i skogen kan ha stor betydning for kongeørnens fortsatte eksistens.

Rådgivning til skogbruket er en del av arbeidet med et tiltaksprogram for truede arter. Økolog Lennart Svedlund på Skogstyrelsen har utarbeidet en omfattende kunnskapssammenstilling ut fra hva skogbruket kan bidra med til kongeørnens overlevelse.

– Materialet er i første rekke et grunnlag for skogeiere og planleggere i skogbruket, sier Svedlund. Den tar opp langsiktig planlegging, regelverk og hvilke detaljhensyn skogbruket bør ta. Dessuten er det en mengde grunnlagsfakta om arten som kan være bra å ha tilgang til.

Et viktig område er hvilke landskapskvaliteter som kongeørnen trenger. Det handler i sum om ro og langsiktig tilgang på føde og reirtrær.

– Kongeørnen er sårbar for forstyrrelser

eller i hekketiden, den trenger tilgang til manøvrerbarhet i skog der trærne ikke står for tett, og reiret må være godt skjult i landskapet. Flere sjikt inkludert løvbusker er en annen viktig faktor. Spørsmål omkring etterstrebelse av arten og nytte for mennesker i form av økosystemtjenester diskuteres også i materialet.

Svedlund ser fram mot et nærere samarbeid mellom skogens aktører i disse sakene. En god kommunikasjon må også til mellom ornitologer, grunneiere, myndigheter og entreprenører.

Foto: Erling Mømb.

Gave til FVR

Foreningen Våre Rovdyr mottok i løpet av sommeren en betydelig testamentarisk gave i form av en fritidseiendom i Åmot kommune i Hedmark. Eiendommen ligger i Julussdalen ikke langt fra elva Julussa. Flere store rovdyrarter har tilhold i disse områdene, inkludert ulv.

I etterkant har det pågått dugnader for å rydde og vedlikeholde eiendommen med sine fem bygninger, noe som må forventes å pågå en god stund til avhengig av hvilke ressurser og krefter som er tilgjengelig. FVR har nedsatt et eiendomsutvalg som står for planlegging og mye av den dugnadsinnstassen som er gjennomført så langt.

Et foreløpig mål er å utvikle et godt tilbud til våre medlemmer i et område med bra forekomst av store rovdyr.

Nemnder skjerper klørne

Rovviltnemndene i region 4 og 5 (Hedmark, Oslo, Akershus og Østfold) vedtok 13. august 2014 en lisensjaktkvote på fem ulver utenfor den særskilte ulvesonen. Fylkesmennene som sekretariat innstilte på fire ulver, men nemndene mente gjennom avstemning at fem var et mer forsvarlig uttak basert på en politisk vurdering. Et vesentlig moment var også at Julussa-reviret er delvis utenfor den fredede ulvesonen og inneholder genetisk viktige dyr. Her har nemndene besluttet å frede ulvene i reviret fram til 31. desember, men ikke etter.

Lederen i rovviltnemnda i Oslo, Akershus og Østfold, Siv Jacobsen, sier til NRK 16. september at det de har vedtatt, er at jagtgrensa skal fjernes halvveis inn i lisensjakta, hvis ikke kvoten på fem ulver er tatt ut til da. At dette gjør det mulig å skyte ulvene i Julussa-flokken ble ikke diskutert, sier Jacobsen. Hun uttaler videre at de jo har hørt om dette viktige reviret før, men det var ikke et tema i det forslaget som Hedmark kom med og som de tok til følge.

Foreningen Våre Rovdyr har selv sagt påklaget vedtaket til departementet der vi ber om at hele lisensjaktkvoten trekkes tilbake. Og i alle fall at Julussa-dyrene blir vernet også etter 31. desember i og med at viktig genetik ikke opphører ved årsskifter.

Den 19. september avholdt nemndene igjen et møte hvor innkomne klager ble behandlet før oversendelse til departementet. Her vedtok nemndene like godt å oppheve det tidligere fattede vedtaket i sin helhet, bl.a. på grunn av manglende begrunnelse. Man kom så fram til en ny beslutning der problematikken omkring Julussa-reviret ikke lenger var aktuell politikk. I stedet vedtok man å øke lisensjaktkvoten fra fem til seks ulver (mot den tidligere faglige anbefaling på fire) i håp om at departementet kompensere for nemndenes egne krumpspring i sakens anledning.

I og med at det nå dreier seg om et helt nytt vedtak, blir det altså enda en klagerunde.

Evaluering av nemnder

Miljødirektoratet er i ferd med å evaluere hele ordningen med regionale rovviltnemnder på oppdrag fra Klima- og miljødepartementet.

Mange om beinet

I følge siste oversikt fra Statistisk sentralbyrå deltok 6.900 jegere under lisensfelling av jerv, bjørn eller ulv i 2013/2014. Antall jegere som deltok under lisensfelling av de ulike rovdyrene var 3.200 for jerv, 3.600 for bjørn og 3.500 for ulv. I tillegg var det 2.800 jegere som jaktet gaupe under den årlige kvotejakta.

Svensk valg – ny regjering

Riksdagsvalget i Sverige 14. september endret mangt og mye i svensk politikk. Før dette heftet gikk i trykken sonderte det sosialdemokratiske partiet terrenget for et regjeringssamarbeid med Miljøpartiet, eventuelt også understøttet av enkelte andre partier. I så fall kan det åpne seg en mulighet for en noe bedre rovviltpolitikk etter åtte år med betydelige rovviltinnskjerpinger under borgerlig styre. Situasjonen og balansen er imidlertid såpass komplisert at det gjenstår å se. Nyvalg utelukkes ikke. Det er de innvandringskritiske Sverigedemokraterna (SD) som har skapt bryderi i parlamentet med sin enorme framgang – nå landets tredje største parti. Ingen andre partier vil imidlertid samarbeide med partiet, og det er trolig like greit siden SDs rovviltpolitiske linje så vidt vites ikke er så mye å skryte av.

Monsen mot breking

Avisen *Nationen* skriver at sauebønderne i Saldal har Lars Monsen under oppsikt etter at TV-profilen har stilt en rekke spørsmål om sauebønder og sauehold. De er beitebrukere i utmarka hans. Monsen kjøpte i 2008 den tidligere leirskolen Jarbrufjell gård, med vel 500 dekar inn- og utmark, for 1,5 millioner kroner. Via internett selger Monsen kurs i «noe av den flotteste villmarka som finnes i Norge». Fortsatt i følge *Nationen* spør Monsen et eller annet sted på Facebook: – Tar den endeløse brekingen bort følelsen av urørt, vill natur? Er det en god opplevelse for norske friluftsfolk og utenlandske fjellturister å ha hundretusener av løse sauer gående tilnærmet uten tilsyn over alt i naturen vår?

Sauenæringen på sin side er mer bekymret for Monsens om lag 20 polarhunder på Jarbrufjell gård.

– Det er et forferdelig leven fra dem. De høres helt opp til hytteområdene 5 km unna, sier sauebonde til avisen.

Folk og fe

Senterpartiets leder Trygve Slagsvold Vedum vil fremme forslag i Stortinget om å tillate lisensjakt på ulv innenfor dagens ulvesone. Han har i høst vært i Østfold for å se på ting og snakke med folk som er berørt. FVR antar dette dreier seg om senterpartister og ikke folk.

Skadedyr

Bondebladet har spurt senterparti-representant Marit Arnstad om hun støtter større statlig innsats for å bidra til jakt på skadedyr. Pussig nok svarer hun ja på spørsmålet. FVR har alltid trodd at skadedyr er det samme som senterpartister, men det kan tenkes at Arnstad har en annen definisjon.

Ikke rør melkekua

Forsøket med slovakiske vokterhunder møter motbør i sauenæringa. Hundene klarer ikke å passe sauene når den går fritt ute på beite og sprer seg. Så kan man jo lure på hvorfor slovakere synes det er bryet verdt å benytte vokterhunder.

Luftens baroner

Nylig kom en rapport som forteller om sauer og tamrein som bare «forsvinner i løse luften» foran erstatningsoppgjøret i forbindelse med rovviltskader. Det er langt fra rovdyr nok til å forklare masseforsvinningene, så hvordan kan nå dette ha seg? I følge Anne Grenersen, journalist og kommentator i *Avisa Nordland*, vil Norges Bondelag ikke endre dagens erstatningsordning. Det vil gi bøndene tap (!). Men at tusenvis av dyr bare forsvinner i løse luften er simpelthen *for drøyt kost* – til og med for fredet rovvilt, skriver Grenersen. FVR synes også det hele høres nokså ullent ut, men vet ikke så mye om sau. Vi vet bare at flere av medlemmene i Bømlø sau og geit har vist interesse for å få tak i høy i store firkantballer.

101 lam

Apropos luftbaroner. En sauebonde i Møre og Romsdal slapp en haug med lam på beite i år. Men etter sommerbeite mangler bonden 101 lam. Jerven har fått lov å herje i området her nå i flere år, sier bonden til NRK. Da er vel 101 ute, uttaler FVR og henviser til 1001 natt.

Den så vi ikke komme

– Vi bør jakte mer på ulv, sier Senterpartiets leder Trygve Slagsvold Vedum til NRK 19. september.

Saueproblemet løst

For første gang i Hordaland har Mattilsynet gjort vedtak om beiterestriksjoner på grunn av rovvilt. Kongeørnens drapstokter i saueflokkene på Fitjarøyene er blitt så omfattende at sauene må fjernes innen 1. oktober. I valget mellom villsau og ørn på Fitjarøyene får den totalfredede kongeørnen fortrinn. Saueieren har søkt om å få skyte ørn som kretser over flokkene. Fylkesmannen har sagt nei med begrunnelse at en skadedyrfelling neppe vil løse problemet. De mener det ikke er godt nok dokumentert at en bestemt ørn har drept sauene, og at felling av én ørn neppe vil løse problemet. Mattilsynet har nå løst problemene med å innføre beiterestriksjoner for Fitjarøyene. Det skjer med hjemmel i dyrevelferdsloven, skriver *Bergens Tidende* 9. september.

God butikk

Rundt 1,9 millioner sauer går på utmarksbeite om sommeren. 125.000 av dem kommer aldri tilbake til sauefjøsset. Norge utbetaler erstatning for rundt 25 % av disse, fordi de antas å være drept av rovdyr, og fra 2000 til 2013 fikk norske sauebønder utbetalt over 850 millioner kroner. Drøyt 200 av disse millionene er erstatning for dyr tatt av gaupe, ifølge Rovbase. Pengene er utbetalt til tross for at kun 4–9 % av tilfellene faktisk er dokumentert tatt av gaupe.

Bjørnefall i Lierne

En kar ved navn Sigvart Hals i Lierne så den 250 kilo tunge hannbjørnen jage 20 sauer som så vidt vites var innenfor et gjerde. Han skal tilfeldigvis være sauegjeter innenfor dette drøyt kilometer lange gjerdet. Han skjøt bjørnen og påberoper seg nødverge – en forklaring politiet fester lit til, skriver *Trønder-Avisa* 10. september. Dette er andre gang Hals påberoper seg nødverge etter å ha skutt bjørn. Sist gang var i juni 2007, da han skjøt ei binne på 30 meters hold i det samme området i Sørli. Hals har nå skutt sju bjørner – de fleste av dem på svensk side av grensa i forbindelse med ordinær bjørnejakt.

Krypjegere snart for retten

Økokrim trenger mer tid i etterforskningen av den store politiaksjonen mot tolv jegere i Hedmark i forbindelse med mistanke om ulovlig ulvejakt. Omfattende arrestasjoner, ransaker og beslag ble gjort, og av de tolv er elleve fortsatt siktet. Flere har vært i avhør i løpet av sommeren, men Økokrim gir ingen ytterligere kommentarer før det eventuelt tas ut tiltale.

En tidligere politimann har tilstått å ha hjulpet med å frakte vekk en ihjelskutt ulv den 15. mars i år. Sistnevnte sak gikk for retten i Sør-Østerdal tingrett i september. Økokrim la ned påstand om 18 dagers ubetinget fengsel, inndraging av 15.000 kroner og fratatt jaktrett i to år. Dom har ikke falt før dette heftet gikk i trykken.

Erna, ordførere og ulv

I anledning politiaksjonen mot ulovlig ulvejakt i Hedmark i april sendte ordførerne i Åmot, Stor-Elvdal og Engerdal brev til statsminister Erna Solberg. Brevet inneholdt ikke anmodninger om økte ressurser og større innsats for å bekjempe lovbrudd av en slik karakter med tanke på denne kritiske truede arten. Derimot gikk ordførerne langt i sin forståelse av handlingene gjennom generell bekymring for rovviltets trusler mot beitenæring og livskvalitet. Og ikke minst rettet man kritikk mot den store ressursbruken ved politiets aksjon. Det er uklart hva som er bakgrunnen for akkurat den misnøyen, men som kjent reduserer man mulighetene for å avdekke ulovlig jakt på rovdyr hvis man bruker mindre ressurser på det. Statsministeren besvarte brevet i september. Hun sier til avisen *Østlendingen* at hun på generelt grunnlag ser svært alvorlig på illegal avlving av fredet rovvilt. Det er en trussel mot bestandene, og det skaper store utfordringer for forvaltningen, fordi det gjør situasjonen svært uforutsigbar og innskrenker det handlingsrommet som finnes, understreket hun.

For mye ulv

Ulven er Norges mest truede pattedyrart og lever på randen av utryddelse her til lands. Likevel legger myndighetene opp til storstilt etterstrebelse av de få individene, men hittil har i alle fall det særskilte forvaltningsområdet for ulv vært skånet. FVR har merket seg at dette ikke er godt nok for Norges Jeger- og Fiskerforbund som i en formell klage krever at det også åpnes for lisensjakt på ulv innenfor denne sonen.

Gaupa (fangenskap). Foto: Viggo Ree.

Gaupas predasjon på sau – ny kunnskapsoversikt

Av
John Odden,
Jenny Mattisson,
Vincenzo Gervasi &
John Linnell

I Norge er konfliktene rundt gaupa og sau større enn noen gang. Fraværet av rovdyr over mange år har ført til at tradisjonelle gjetertidstradisjoner har blitt forlatt, og hver sommer slippes rundt 1,9 millioner sau på utmarksbeite i Norge uten beskyttelse fra gjetere. De siste beitesesongene har omkring 125.000 av disse sauene årlig blitt

borte i utmarka. Det meste av dette tapet har ukjente årsaker, men omkring 30 % av totaltapene blir hvert år erstattet som tapt til fredet rovvilt. Kun en liten andel (4–9 %) av de omsøkte tapene er dokumentert gjennom en uavhengig kadaverundersøkelse gjort av Statens naturoppsyn (SNO). Den resterende andel av de udokumenterte

tapene blir erstattet etter en vurdering gjort av forvaltere hos Fylkesmannen. Gaupa står sammen med jerven for de største tapene. I følge erstatningstallene har en estimert bestand på mellom 44 og 92 familiegupper siden 2000 årlig drept fra 6.125 til 10.093 sauer (Figur 1). Dette tilsvarer 125 (± 18 SD) sau drept

Erstatter opptil ni ganger for mange sau

Artikkelen på disse sidene er forfatterenes utdrag fra en nylig publisert rapport fra Norsk institutt for naturforskning (NINA). Forskerne har samlet gaupedata i 20 år i Norge, og nå foreslår de prinsipper for en ny erstatningsordning for tap av sau til rovvilt basert på tapsrisiko.

Hver sommer slippes rundt 1,9 millioner sauer ut på utmarksbeite i Norge. Omtrent 125.000 av disse har de siste årene vært borte ved innsankinga hver høst. Årsaken til det meste av tapet er ikke kjent, men hvert år utbetales betydelige summer til saueiere som erstatning for tap til gaupa.

– Siden år 2000 er det hvert år utbetalt erstatning for mellom 6.100 til 10.000 tapte sauer hvor gaupa har fått skylda. Bare 4–9 % av disse tapene er dokumentert som drept av gaupa gjennom en uavhengig kadaverundersøkelse utført av Statens naturoppsyn (SNO). Det resterende antallet er erstattet etter skjønn hos fylkesmennene. Det er disse erstatningstallene som vi nå har evaluert, sier John Odden, som er seniorforsker i NINA og norsk leder av forskningsprosjektet på gaupa i Skandinavia, Scandlynx.

– Vi ser at det er et betydelig sprik i tallene. I tre av de fire rovviltregionene vi undersøkte er det årlig erstattet i snitt to til fire ganger flere sauer enn hva vi kan forklare ut fra våre tall. I Rovviltregion 2, som består av Buskerud, Telemark, Vestfold og Aust-Agder, er det erstattet fra 1,5 til 5 ganger flere sauer hvert år enn det vi har beregnet kan være drept av gaupa i perioden. I Rovviltregion 3, som omfatter Oppland fylke, har det erstattede antall sau ligget fra 1,5 ganger til 8,3 ganger over våre beregninger. I rovviltregion 8, som består av Troms og Finnmark, ligger det erstattede antall sau fra 1,3 til 9 ganger over, forklarer Odden.

NINA-forskerne fant også at den skjønnsmessige vurderingen som blir utført hos fylkesmennene ved behandling av erstatningssøknader varierer både mellom år og mellom regioner.

– Våre beregninger forutsetter presis kunnskap både om hvor mye byttedyr gaupa tar og om hvor mange gauper

det er i områdene. Vi konkluderer med at kunnskapsnivået er solid, og at det ikke er sannsynlig at svakheter i metodikk eller bestandstall er forklaringen på avviket mellom beregnet og erstattet tap, sier Odden. Når de erstattede tapene ikke kan forklares ut fra hvor mange sauer gaupa dreper, har forskerne vurdert andre mulige tapsårsaker. Noe av tapene kan skyldes andre store rovviltarter, som jerv, brunbjørn, ulv eller kongeørn. Men i noen av de undersøkte områdene forekommer disse artene kun sporadisk eller i lavt antall, og er ikke en sannsynlig forklaring ved større avvik i tallene. Rødrev kan også ha drept sau, i tillegg til at ulike typer sykdom og ulykker kan ha rammet sauene.

– Det er et stort behov for å kartlegge alle årsaker til tap av sauer på utmarksbeite i Norge. Her er det nødvendig med mer kunnskap, sier Odden.

Det store gapet mellom antall sau dokumentert drept av gaupa og de utbetalte erstatningene gjør at NINA-forskerne nå foreslår prinsipper for et risikobasert erstatningssystem. Det vil kunne erstatte dagens ujevne bruk av skjønn i forvaltningen. Det vil også kunne fjerne dagens praksis med at saueierne selv har ansvar for å melde fra om antall sau på utmarksbeite og tapte dyr.

Feilrapportering kan være en av forklaringene på differansen mellom beregnet og erstattet tap, men det eksisterer i dag ikke data på hvor utbredt dette eventuelt er.

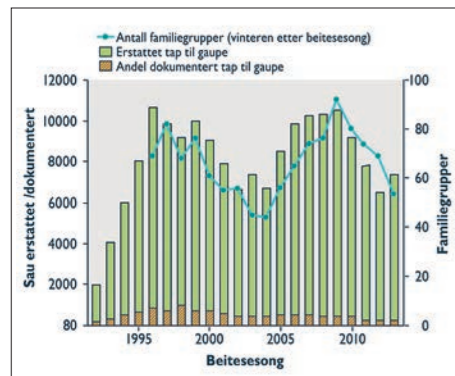
– Vi anbefaler at forskningsresultatene blir brukt til å designe et mer objektivt og forutsigbart erstatningssystem, der erstatninger blir utbetalt ut fra risiko for tap til gaupa. Når vi kjenner antall gauper i et område og deres drapshfrekvens, vil vi kunne beregne risiko for tap. Dette vil gi et erstatningssystem med en høyere grad av rettferdighet for brukere og økt gjennomsiktighet. Det vil også fjerne behovet for kadaverundersøkelser i felt, sier Odden.

Odden vektlegger imidlertid at endringer i driftsformen vanskelig vil la seg gjennomføre uten et erstatningssystem som stimulerer til lavere tap, samt økonomisk og teknisk bistand fra sentrale myndigheter.

per familieguppe per år. Inntil nå er disse erstatningstallene ikke blitt evaluert.

Ved å følge 78 radiomerkede gauper tett under beitesesongen for sau i fire utvalgte rovviltregioner i Norge de siste 20 årene, har vi kunnet studere mekanismene bak gaupenes predasjon på

sau. Tall på hvor ofte gauper dreper sau (drapstakt) er deretter satt sammen med hvor mange gauper som lever i et utvalg av rovviltregioner, og dette har satt oss i stand til å sammenligne antall erstattede sau i regionene siden 1996 med hvor mange sau som gaupene realistisk sett kan ha drept i områdene i samme periode.

Figur 1. Antall sau dokumentert og erstattet som drept av gaupe i Norge i beitesesongene 1992–2013, samt antall familiegupper (hunngaue med unger) registrert i Norge vinteren etter beitesesongen 1996–2013 (tall fra Rovbase).

Figur 2. Kartet viser hvor 144 gauper (røde prikker) er fanget og påsatt VHF- eller GPS-sender i perioden 1995–2013 i regi av Scandlynx. 78 av disse gaupene ble fulgt intensivt i beitesesongen for sau.

Forskningen er gjennomført som en del av Det skandinaviske forskningsprosjektet på gaupe, Scandlynx (<http://scandlynx.nina.no/>). Vi gjengir her de viktigste funnene fra en ny rapport som oppsummerer denne forskningen¹.

Intensiv oppfølging av gauper

For å kunne skaffe kunnskap om gaupenes forflytning og matvaner må vi følge individer. Den eneste tilgjengelige metoden er å instrumentere gauper med ulike typer radio- eller GPS-halsbånd

¹ Odden, J., Mattisson, J., Gervasi, V. og Linnell, J. 2014. Gaupas predasjon på sau – en kunnskapsoversikt. – NINA Temahefte 57. 71 s.

(Figur 2). Vi har tallfestet gaupas valg av byttedyr ved å følge gauper intensivt i beitesesongen. Metodene vi har benyttet har endret seg etterhvert som ny teknologi har blitt tilgjengelig. I de første årene ble gaupene instrumentert med VHF-halsbånd. Studier av gaupas predasjon på ulike byttedyr i Hedmark, Akershus og Østfold baserte seg på å følge radiomerkede gauper intensivt. Registrering av hvor ofte gaupene drepte ulike byttedyr var en tidkrevende prosess der gaupene ble krysspeilet hver halve time gjennom nettene i såkalte «intensivperioder». Hvis gaupene var aktive på samme sted i mer enn en halvtime, gjennomførte vi dette punktet etter byttedyr, ofte med bruk av hunder.

De siste ti årene har gaupene blitt utstyrt med GPS-sendere som posisjonerer seg ved hjelp av satellitter. I perioder programmeres GPS-senderne til å ta fra 6 til 24 posisjoner, og vi kan beregne gaupenes diett og drapstakt på ulike byttedyr ved å gå inn å lete i alle GPS-punkter der gaupene har oppholdt seg i minst en time.

Dette krevende arbeidet med søk etter byttedyr ble gjort av et stort nettverk av lokale kontakter, studenter og NINA-personell. I analysene nedenfor har vi kun benyttet gauper med tilgang på sau på beite.

Med sau på menyen

Det er logisk å forvente et større tap av husdyr i områder med få eller ingen naturlige byttedyr. I følge klassisk rovdyrbyttedyrteori vil et rovdyr foretrekke det byttedyret som til enhver tid gir mest gevinst. Tamsauen mangler i stor grad de naturlige forsvarsmekanismene mot rovdyr og er et enkelt bytte for gaupe. I motsetning til det man kanskje kan forvente er likevel ikke sau et foretrukket byttedyr for gaupe i forhold til rådyr og tamrein ved lignende tettheter.

Tabell 1. Sammensetningen av byttedyr drept av enslige hunngauper, hunngauper med unger og hanngauper i Buskerud, Telemark, Oppland og Vestfold fylker, 2006–2011. Data fra 24 gauper.

Byttedyr	Enslige hunngauper (%)		Hunngauper med unger (%)		Hanngauper (%)	
	Sommer (16)	Vinter (64)	Sommer (73)	Vinter (87)	Sommer (188)	Vinter (64)
Bever	0	0	0	0	0	0,5
Geit	0	0	0	0	0,5	0
Hare	10,5	12,5	13,7	16,5	12,9	4,3
Elg	0	0	0	0	0	1,2
Hjort	5,4	7,8	2,7	6,2	1,1	22,6
Rødrev	0	1,5	0	0	0	1,8
Rein	0	0	0	0	0,5	0,6
Rådyr	52,6	67,2	24,7	67,0	23,1	56,7
Sau	10,5	0	45,2	3,1	55,4	12,3
Ekorn	0	0	0	1,0	0	0
Hønsfugl	10,5	9,4	12,3	6,2	3,8	0
Andre fugler	10,5	1,6	1,4	0	2,7	0

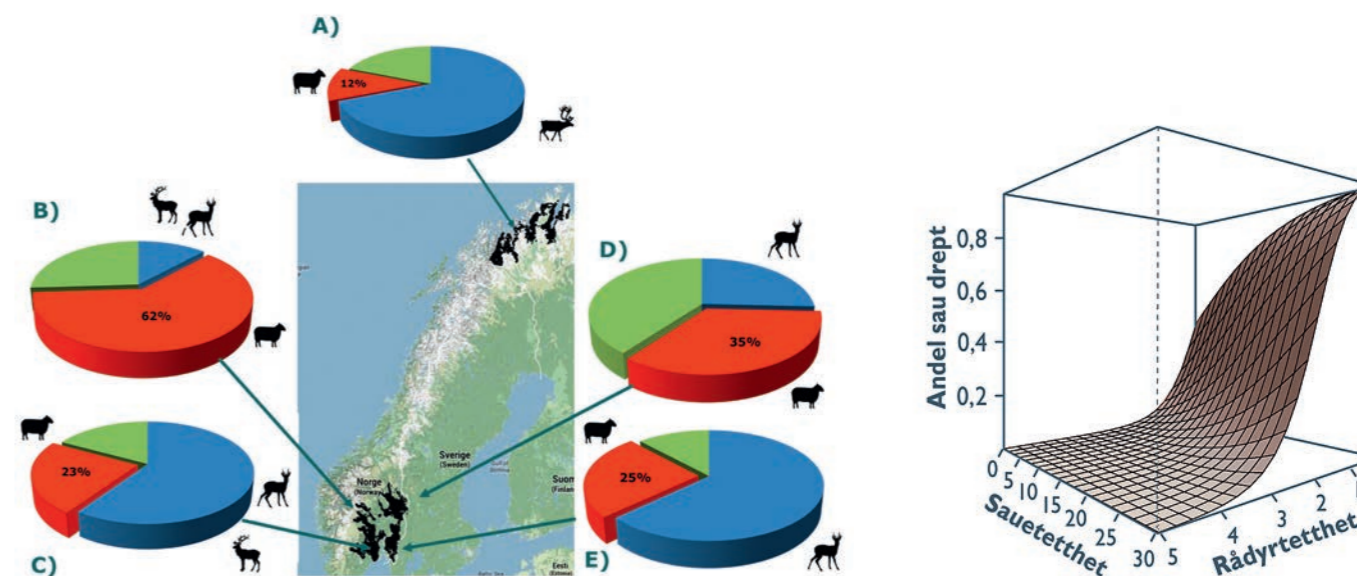
I sør som i nord fant vi at gaupe i stor grad selekterer hjortevilt som rådyr og tamrein (Figur 3), og at andel sau i dietten er sterkt avhengig av tettheten av disse alternative byttedyrene kombinert med tetthet av sau. Dette samstemmer godt med andre undersøkelser. Både en tidligere studie og en pågående studie av predasjonsatferden hos gaupe i Midt-Norge har vist en relativt lav forekomst av sau i gaupas diett i forhold til andre byttedyr. Tilsvarende studier lenger sør i Europa viser det samme mønsteret, også her er andelen sau i dietten beskjeden i områder med god tilgang på alternative byttedyr og en klumpvis fordeling av sauebeiter i landskapet.

I de store dalførene i Buskerud, Telemark, Oppland og Vestfold («Østfjells») jakter gaupe på rådyr i et landskap med store tettheter av alternative store byttedyr (hjort og sau) og store topografiske forskjeller. I dette området var sau det hyppigst drepte byttedyret om sommeren, og utgjorde 64 % av hovdyrene drept av gaupe, mens rådyr utgjorde 33 %. Om vinteren utgjorde rådyr 73 % av hovdyrene drept, mens særlig hanngaupene også drepte hjort. Overraskende nok utgjorde sau også 12 % av drepte byttedyr på vinterstid for hanner og 3 % for hunngauper med unger. Til dels dreide dette seg om sau drept på innmark, mens seks av gaupene også tok sau og geiter i utmarka etter sanking på senhøsten og vinteren.

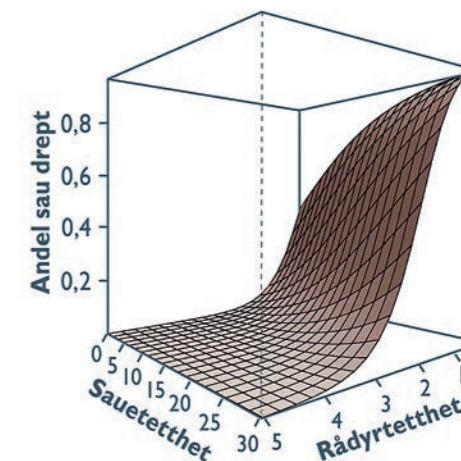
Videre analyser av gaupenes byttedyrvalg viste at sannsynligheten for at en sau ble drept ble bestemt av en kombinert effekt av tettheten av både sau og rådyr. Sannsynligheten for at gaupe drepte sau økte med økende tetthet av sau og med minkende tetthet av rådyr (Figur 4). Vi fant også en effekt av kjønn og reproduktiv status. Det var større sannsynlighet for at hanner og hunner med unger drepte sau sammenlignet med enslige hunngauper.

Hanngauper bruker ofte kortere tid ved et byttedyr enn ei hunngaue med unger. Her er hanngaupa M251 i Vestfold. Foto: viltkamera.nina.no.

Figur 3. Andelen sau i gaupenes sommerdiett (forekomst %) i ulike deler av Norge. Det eneste alternative byttedyr til sau i det nordlige studieområdet var tamrein, mens rådyr og hjort var de viktigste alternative store byttedyr i sør. Dataene er fra 70 gauper som hadde tilgang til frittstående sau innenfor sine leveområder. De sorte prikkene viser alle peile- eller GPS-posisjoner fra gaupene.

Figur 4. Effekten av rådyrtetthet og sauetetthet (antall/km²) på sannsynligheten for at et byttedyr drept av gaupe er en sau i sommerperioden Østfjells.

Frittgående sau på beite i utmark fører til flere møter mellom gauper og sau, noe som igjen fører til høye drapstakter på sau sammenlignet med andre europeiske land der sau beiter bak gjerder. Foto: John Linnell.

Mekanismene bak gaupenes predasjon på sau

Uttak av såkalte «skadegjørere» eller «problemindivider» er, sammen med ulike former for tilsyn, det tapsreducerende tiltaket det har blitt satset mest på i Norge de siste tiårene. Effekten av uttak av «skadegjørere» forutsetter at det faktisk finnes individer som forårsaker flere problemer enn andre individer i bestanden. I dette studiet fant vi ikke spesielle «problemindivider» under norske forhold med frittgående og ubeskyttet sau, selv om vi observerte individuelle variasjoner i drapstakt som ikke kan forklares av kjønn eller byttedyrtetthet. De høyeste drapstaktene fant vi for hanngauper i områder med høye tettheter av sau og lave tettheter av rådyr.

I alt 43 av gaupene i Sør-Norge som ble fulgt intensivt i mer enn to uker i beitesesongen hadde tilgang til frittgående sau

innenfor reviret. 26 av disse 43 gaupene drepte sau, hvorav 18 (78 %) av hanngaupene og 8 av hunnigaupene (20 %). De 5 hanngaupene som ikke drepte sau befant seg alle i områder med høye tettheter av rådyr og lave tettheter av sau. I alt 15 av 154 (10 %) registrerte drapssituasjoner på sau involverte drap av mer enn en sau (2–5 sauer), og all overskuddsdreping ble gjort av hanngauper. De høyeste drapstaktene på sau ble funnet for hanngauper i de to områdene med lavest rådyrtetthet og høyest sauetetthet (Tabell 2), der hanngauper i gjennomsnitt drepte 8 og 6 sauer per 30 dager.

I Troms og Finnmark drepte 9 av 17 gauper sau. Her var drapstaktene på sau generelt lave, og vi fant ingen signifikant forskjell i drapstakt mellom kjønnene. Gjennomsnittlig drapstakt på sau var 1,2 sau/30 døgn (± 0.25 SE). Til sammenligning drepte gaupene i gjennomsnitt 7,1

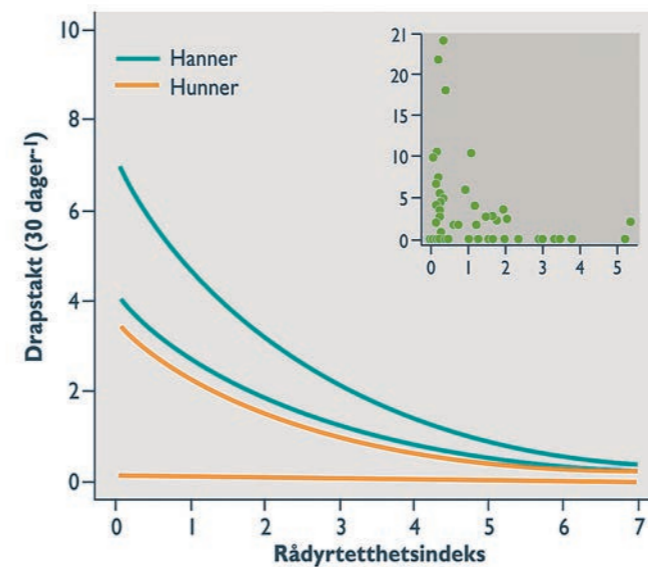
tamrein/30 døgn (± 0.88 SE) på sommertid.

Driftsteknikken i husdyrholdet kan i teorien påvirke eksistensen av problemindivider. I et beitesystem der husdyra er under oppsyn, krever predasjon på husdyr at rovdycet har utviklet en spesialisert atferd. Rovdyret må forsere gjeteren og eventuelle vokterhunder, bevege seg ut i åpent terreng eller krysse fysiske barrierer for å kunne drepe husdyret. Det har blitt hevdet at en slik atferd krever en læringsprosess. I Norge har vi et beitesystem der sauene går fritt, uten kontinuerlig tilsyn, i de samme habitater som rovdycet forflytter seg i jakt på hjortevilt. Det er dermed lite som skiller sauene fra rovdycetens naturlige byttedyr, bortsett fra at sau er lettere å drepe. En jevn fordeling av sau innenfor hele rovdycets normale leveområde øker også antall møter mellom rovdycet og sau, uten at rovdycet behøver å

Tabell 2. Gjennomsnittlig antall sau drept per 30 døgn og estimerte tettheter av lam og rådyr innenfor sommerreviret til gauper fulgt med sendere i Norge somrene 1995–2013.

Studieområde	Kjønn	Gauper*Sesong	Andel gauper involvert i predasjon på sau (antall gauper fulgt)	Gjennomsnittlig sau per km ²	Gjennomsnittlig rådyr / tamrein per km ²	Sau drept per 30 døgn
Østerdalen	Hann	9	83 % (6)	1,3 ($\pm 2,6$)	0,2 ($\pm 0,2$)	7,9 ($\pm 8,6$)
	Hunn	14	8 % (12)	1,0 ($\pm 1,1$)	1,1 ($\pm 1,3$)	0,2 ($\pm 0,7$)
Akershus	Hann	5	25 % (4)	1,8 ($\pm 2,5$)	3,5 ($\pm 1,8$)	0,4 ($\pm 1,8$)
	Hunn	3	33 % (3)	1,9 ($\pm 2,4$)	2,2 ($\pm 1,1$)	0,8 ($\pm 1,4$)
Østafjells nord	Hann	8	100 % (8)	3,2 ($\pm 1,8$)	0,6 ($\pm 0,4$)	5,9 ($\pm 3,1$)
	Hunn	7	83 % (6)	5,2 ($\pm 3,0$)	0,4 ($\pm 0,3$)	2,4 ($\pm 1,8$)
Østafjells sør	Hann	6	67 % (6)	1,1 ($\pm 0,7$)	3,2 ($\pm 1,4$)	1,9 ($\pm 1,6$)
	Hunn	3	33 % (3)	1,5 ($\pm 0,9$)	2,7 ($\pm 2,1$)	0,9 ($\pm 1,6$)
Troms & Finnmark	Hann	16	50 % (6)	8,5 ($\pm 3,8$) ¹	12,3 ($\pm 5,4$)	0,9 ($\pm 0,4$)
	Hunn	23	55 % (11)	8,1 ($\pm 5,7$) ¹	11,1 ($\pm 4,6$)	1,5 ($\pm 0,4$)

¹Sauetetthet i beiteområdene som overlapper med sommerreviret til gauper. I sør er sauetetthet angitt som tetthet av sau innenfor hele sommerreviret.

Figur 5. Predikert drapstakt på sau gitt ulike rådyrtettheter og sauetetthet for hanngauper (sort linje) og hunnigauper (rød linje). Øvre linje for hvert kjønn er predikert drapstakt ved høy sauetetthet (95 % persentilen av observerte lammetettheter: 6,6 lam/km) og laveste linje for hvert kjønn er predikert drapstakt ved lav sauetetthet (5 % persentilen av observerte lammetettheter: 0,1 lam/km). Spredningsdiagram i øvre høyre hjørne representerer rådata.

utvikle en spesialisert søkeatferd. Hvis alle individer har anledning til å drepe husdyr, uten å utvikle en spesialisert atferd, er det mindre sannsynlig at det utvikles spesielle problemindivider.

I studieområdene i Sør-Norge drepte hanngaupene sau oftere enn hunnigaupene, gitt de samme økologiske betingelsene. Dette kan delvis forklares med de større leveområder hos hanngauper enn hos hunnigauper. Hanner forflytter seg raskere og over større områder, og dermed støter de oftere på sauer enn hunnigaupene. Hannigaupene var også ansvarlig for alle tilfeller av overskuddsdreping. En annen forklaring kan også være knyttet til at hannene har en større tendens til å ta større risiko enn hunnigaupene.

Mange studier verden over har forsøkt å identifisere faktorer som påvirker tap av husdyr til rovdycet. I Sør-Norge varierte drapstaktene med endring i sauetetthet og rådyrtetthet. De høyeste drapstaktene fant vi for hanngauper i områder med høye tettheter av sau og lave tettheter av rådyr (Figur 5). Når tetthet av rådyr øker og sauetetthet minker, dreper gaupene færre sau per tidsenhet.

Gaupas drapstakt på sau ser i stor grad ut til å være styrt av antall møter mellom gauper og sau. Sau på beite bak gjerder vil redusere antall møter, og dermed redusere gaupas drapstakt på sau. Ingen av de 15 gaupene vi fulgte intensivt i Akershus eller Østfold drepte sau bak gjerder. I en tilsvarende studie fra Jurafjellene i Frankrike, et område der sauene beiter bak gjerder, har gaupene en betydelig lavere drapstakt sammenlignet med gaupene i Norge (gjennomsnitt 2,5 sau per 100 døgn). Gaupa i Sør-Norge beveger seg sjeldent over skoggrensa, og flytting av sau bort fra skogsbeite vil kunne ha en god effekt og langsiktig tapsreducerende effekt, forutsatt at det ikke er jerv i området. Tilgang til

innmarksbeite og beiteareal i fjellet vil selvfølgelig være en begrensende faktor for i hvilket omfang disse tiltakene kan benyttes.

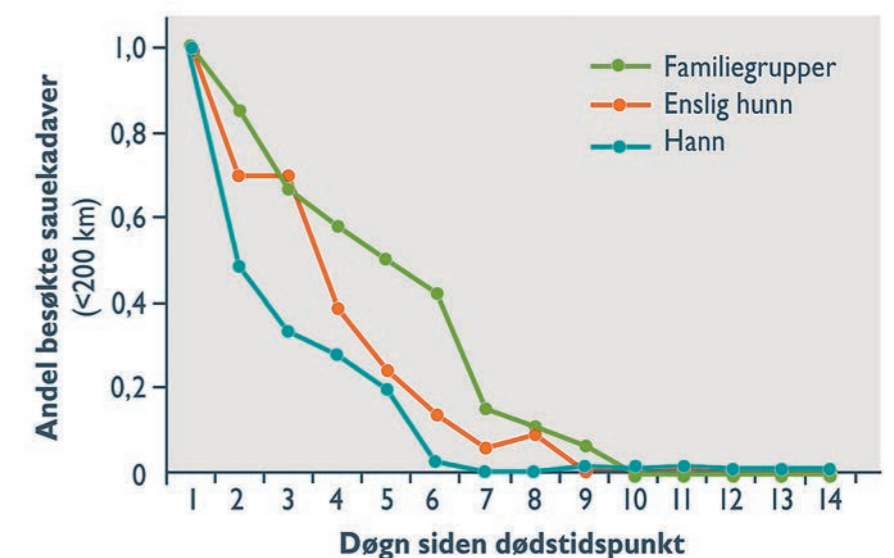
Effekten av kvotejakt og skadefelling av gauper på tap av sau

I Norge er det i dag to prinsipielle regimer for uttak av gauper: skadefelling eller kvotejakt. Kvotejakta virker skadereuserende på stor skala ettersom størrelsen på rovviltbestandene reguleres. Effekten av et uttak av spesifikke skadegjørere forutsetter at det finnes individer som forårsaker flere problemer enn andre dyr i bestanden (se over). For det andre forutsetter et effektivt uttak av spesifikke skadegjørere at uttaket er selektivt, dvs. at det er den faktiske skadegjøreren som blir felt. Muligheten til å gjennomføre en selektiv skadefelling vil først og fremst være avhengig av hvor

lenge rovdycet oppholder seg i nærheten av en drept sau.

Vi har analysert gaupenes atferd når de dreper en sau, og observerte forskjeller i håndteringstid, dvs. hvor lenge de utnytter byttet, mellom gauper av ulike status. I gjennomsnitt benyttet ei hunnigauper med unger mer enn tre døgn på en sau, mens en hannigauper i gjennomsnitt kun benyttet halve tiden. Figur 6 viser andelen sauekadavre som blir gjenbesøkt av gauper av ulike kjønn og status fra 1 til 13 døgn etter at byttedyret ble drept. Etter ett døgn returnerte hannigaupene til sauekadavrene i 49 % av tilfellene. Etter 3 døgn returnerte hannigaupene til sauekadavrene i 27 % av tilfellene. Etter 5 døgn returnerte hannigaupene til sauekadavrene i kun 2 % av tilfellene. Hunnigauper med unger returnerte til sauekadavre i flere døgn sammenliknet med enslige hunnigauper og hanner.

Disse analysene viser at et uttak av «skadegjørere» må skje kort tid etter at sau blir drept av gauper for at et uttak skal være selektivt, dvs. at det er den faktiske skadegjøreren som blir felt. Etter 3 døgn var 2 av 3 gauper ferdig med kadavret. Et annet viktig poeng er at sjansen for å felle ei hunnigauper med avhengige unger i en nødvergesituasjon faktisk vil være større enn å felle en hunnigauper på grunn av de observerte atferdsforskjellene mellom kjønnene, og det er grunn til å diskutere

Figur 6. Andel sauekadavre som ble gjenbesøkt av gauper fra dag 1 (sau blir drept) opp til dag 14 etter at sauene ble drept. Oppdelt på gaupas kjønn og status, familiegrupper (N=34), enslige hunner (N=40) og hanner (N=118).

Rådyr er det prefererte byttedyret til gaupa i Sør-Norge. Foto: John Linnell.

de etiske sidene rundt felling av gauper på sommerstid.

Vi så videre at effekten av ett uttak av gaupe på tap av beitedyr vil avhenge av hvor uttaket skjer i forhold til hovedutbredelsen av rovviltbestanden. I områder med en sammenhengende bestand av gauper ser vi at den lokale effekten av å skyte gauper på tap av sau er kortvarig

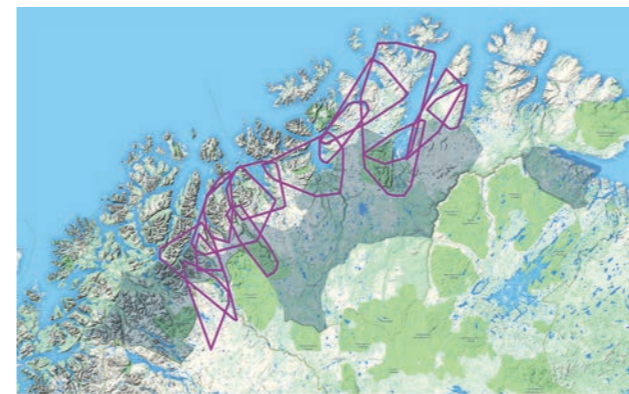
da ledige revir raskt blir fylt opp av nye gauper som også tar sau. Siden de fleste gaupene i en bestand vil drepe sau, så vil dermed størrelsen på gaupebestanden være bestemmende for nivået på tapene. I utkanten av eller utenfor områder med sammenhengende bestander av rovvilt vil den tapsreduserende effekten av et uttak være betydelig større og mer langvarig.

Arealbruk og størrelsen på forvaltningssoner

Stortinget har fastsatt nasjonale mål for antall årlige ynglinger av gaupe, jerv, bjørn og ulv, og bestandsmålene for hver rovviltart er fordelt på de 8 forvaltningsregionene for rovvilt. De ulike rovviltmyndene har så utarbeidet en egen regional forvaltningsplan for rovvilt med en arealdifferensiering av soner i regionen der målsetningene om antall ynglinger skal oppnås, og andre områder der beitedyr er prioritert. I mange regioner har det vært mye diskusjon om størrelsen og plassering av sonene. Kunnskap om størrelsen på leveområdene til rovviltartene i fra ulike deler av Skandinavia er helt vesentlig bakgrunnskunnskap når forvaltningen skal vurdere størrelsen på dagens forvaltningssoner.

Gaupa befinner seg på toppen av næringskjeden, og de vandrer over store områder på søk etter mat og maker. Arealene gaupene benytter varierer fra i underkant av 200 km² for enkelte hunngauper i Sør-

Når tetthet av rådyr øker og sauetetthet minker, så dreper gaupene færre sau per tidsenhet. Foto: Louise McNutt.

Figur 7. Et utvalg av årlige leveområder (polygoner) for voksne hunngauper fulgt med GPS-sendere i Troms og Finnmark fra 2007–2013 i forhold til forvaltningssoner (markert).

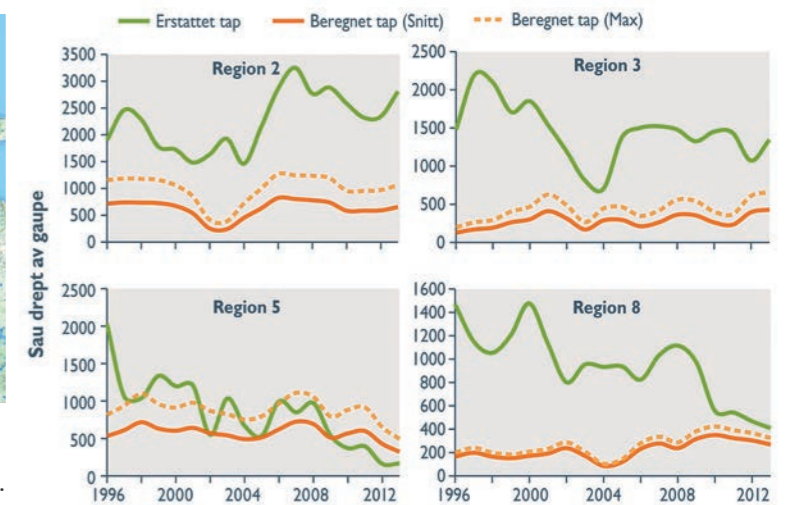
Norge til mer enn 4.000 km² for enkelte gauper i Finnmark og Troms. Dette gir store utfordringer når de regionale forvaltningssonene skal planlegges. Et eksempel er Rovviltregion 8 hvor vi har fulgt 24 voksne gauper siden 2007. Hunngaupene i regionen har benyttet seg av leveområder som i gjennomsnitt er ca. 800 km² store, mens hanngauper har benyttet 1.900 km² (areal benyttet i løpet av et år beregnet med 95 % av posisjonene og uten areal av vann). Samtlige 24 gauper vi fulgte hadde leveområder som strakk seg på tvers av den nåværende forvaltningssonen, og det er åpenbart at dagens forvaltningssone er så liten at det er biologisk umulig å opprettholde det pålagte antall gaupeynglinger innenfor sonen (Figur 7). Dagens gaupesone bryter dermed en av forutsetningene for at sonering skal fungere tapsreduserende, nemlig at rovviltsonene er store nok til at rovviltbestanden oppholder seg i sonen gjennom hele året.

I rovviltregionene 2, 3, 4 og 5 i Sør-Norge er gaupene betydelig mindre arealkrevende, og rovviltsonene synes å være store nok i areal til å kunne inneha de fastsatte antall ynglinger.

Som nevnt er det også en forutsetning at det gjøres effektive forebyggende tiltak i gaupesonene. Med unntak av Rovviltregion 5 kan vi ikke se at det har blitt gjort store strukturelle endringer i saueholdet innenfor rovviltsonene i noen av de rovviltregionene vi har jobbet i.

Evaluering av erstatningsordningen for sau drept av gaupe

I tilfeller hvor gaupe, jerv, bjørn, ulv eller kongeørn er årsak til tap av husdyr eller tamrein har dyreeieren en lovfestet rett til full erstatning. Erstatningsutbetalingene for rovviltskade er basert på en stor grad av skjønn knyttet til dyrene som ikke er dokumentert drept av rovvilt. Mer enn 90 % av de samlede erstatningene er basert på

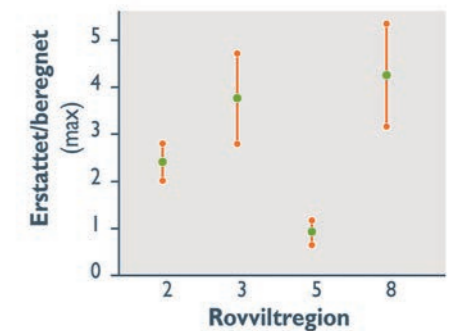

Figur 8. Erstattet (tall fra Rovbase.no) og beregnet tap av sau til gaupe i 4 rovviltregioner. Beregning av tap er basert på antall gauper (data på familiegupper fra Rovdata) og drapstakt på sau i områder med «høy» og «lav» rådyrtetthet innenfor hver region. I Region 8 benyttes samme drapstakt i hele regionen. Både gjennomsnittlig drapstakt og «maksimal» drapstakt (øvre 95 % konfidensintervall) er vist.

en skjønsmessig vurdering fra Fylkesmannen, og det er til dels stor forskjell mellom rovviltregionene når det gjelder forholdet mellom omsøkt og innvilget erstatning.

Et av målene med studiet har vært å evaluere dagens system for erstatning av rovvilt drept sau. Vi gjør nedenfor beregninger på regionsnivå av gaupas årlige predasjon basert på kunnskap om hvor ofte gaupene dreper sau og antall gauper i regionen. Vi kan så sammenligne et beregnet tap til gaupe med det erstattede tap til gaupe. Vi henviser til temaheftet for detaljer rundt analysene.

Vi fant et betydelig sprik mellom vårt beregnede tap av sau til gaupe mot det erstattede tap til gaupe for Rovviltregion 2, 3 og 8 (Figur 8 og 9) i perioden 1996–2013. Med bruk av en «høy drapstakt» (øvre 95 % konfidensintervall av gjen-

Figur 9. Gjennomsnittlig (95 % konfidensintervall) erstattet / maksimalt beregnet tap av sau i perioden 1996–2013 i 4 rovviltregioner i Norge. Ved verdien 1 er det erstattede tapet lik det beregnede maksimumstapet.

Gaupene må fanges og immobiliseres før de får påsatt GPS- eller VHF-halsbånd. I nord ble alle gaupene immobilisert fra helikopter. I Sør-Norge ble de fleste gaupene fanget i gjennomgangsbåser og med fjærbelastede snarer satt rundt drepte byttedyr. Foto: Thomas Strømseth.

Tamrein i Finnmark. Foto: Jenny Mattisson.

nomsnittlig drapstakt), så lå det erstattede antall sau i Rovviltregion 2 fra 1,5 ganger til 5 ganger over det antall vi har beregnet (snitt 2,4, SD ±0,8) fra 1996 til 2013, og gapet mellom beregnet og erstattet tap økte over tid. I Rovviltregion 3 lå det erstattede antall sau fra 1,5 ganger til 8,3 ganger over det antall vi har beregnet (snitt 3,8, SD ±2,0) fra 1996 til 2013. I Rovviltregion 8 lå det erstattede antall sau fra 1,3 ganger til 9,0 ganger over det antall vi har beregnet (snitt 4,3, SD ±2,4) fra 1996 til 2013, og de siste årene har det vært liten forskjell på beregnet og erstattet tap. I Rovviltregion 5 ble det i snitt erstattet noe mindre enn vårt beregnede maksimumstap til gaupe (snitt=0,9, SD ±0,5). Det har skjedd store endringer i geografisk fordeling av sauebruk i denne regionen i perioden.

Er beregningene våre unøyaktige?

Hva skyldes så dette avviket mellom estimert og erstattet tap, og hvorfor varierer det i tid og rom? Er våre beregninger av drapstakten på sau unøyaktige? Kan avviket skyldes at det finnes mange flere familiegrupper av gauper enn det som blir registrert? Eller skyldes spriket våre beregninger av hvor ofte gaupene dreper sau?

Alt tyder på at de fleste familiegruppene blir meldt inn til Statens naturoppsyn. Siden 1990-tallet har vi fulgt 41 forskjellige hunngauper med unger i Norge i til sammen hele eller deler av 79 vintre. Kun to (2,5 %) av disse har ikke blitt registrert

gjennom overvåkingen på norsk eller svensk side av grensen. Alle jegere som skyter gaupe er pålagt å levere inn skrotten av dyret til Norsk institutt for naturforskning (NINA), og her bestemmes alder på alle dyrene ved tannsnitting. Sammen med kunnskap om hvor stor den naturlige dødeligheten er hos gaupe har vi benyttet dette til å beregne størrelsen på gaupebestanden bakover i tid. Vi har så sammenlignet disse tallene opp mot de offisielle bestandstallene fra Rovdata, og ser et veldig bra sammenfall mellom de to uavhengige metodene på nasjonal skala.

Uansett søkeinnsats vil tilfeldighetene kunne spille en større rolle på regional skala sammenliknet med nasjonal skala, og man kan aldri utelukke at man i enkelte år og enkelte regioner har underestimert (eller overestimert) bestanden med noen få familiegrupper. Det er imidlertid lite sannsynlig at det observerte avviket mellom estimert og erstattet tap skyldes bestandstallene. Eksempelvis må det i Rovviltregion 2 ha vandret opp til 7 ganger flere familiegrupper enn det som er registrert.

Hva med våre beregninger av hvor ofte gaupene dreper sau? Tilsvarende metodikk som vi har benyttet her for å beregne antall byttedyr drept av de merkede gaupene er benyttet i utallige studier av ulike rovdyrarters predasjon på byttedyr over hele verden. Vi kan imidlertid aldri utelukke at vi for enkelte gauper kan ha underestimert drapstakten på sau. I analysene har

vi forsøkt å kompensere for en eventuell underestimering ved også å benytte en «høy drapstakt» i våre beregninger, som tilsvarer øvre 95 % konfidensintervall av gjennomsnittlig drapstakt. Det er flere ting som taler for at estimatene våre på drapstakt er tilfredsstillende. På disse 18 årene er det kun et fåtall ganger at folk har funnet sauer drept av de radiomerkede gaupene i intensivperiodene som vi ikke allerede har funnet med vår metodikk. Vi finner svært mange mindre byttedyr med vår metodikk, til sammen nesten 600 mindre byttedyr fordelt på 31 arter ned mot smånagere og spurvefugl i størrelse. Det samme gjelder små reinkalver og rådyrkalver drept av gaupene. Videre ser vi at det beregnede kjøttinntaket per døgn basert på våre intensivperioder ligger likt eller over tilsvarende estimat fra andre deler av Europa. Det er med andre ord lite sannsynlig at det store avviket mellom beregnet og erstattet tap kan forklares av svakheter med vår metodikk.

Andre forklaringer?

En trolig forklaring på noe av differansen mellom beregnet og erstattet tap kan være at noe av tapet som blir tilskrevet gaupe faktisk skyldes andre store roviltarter som jerv, bjørn, ulv eller kongeørn. Rovviltregion 2 er interessant i så måte, da de kun har mål om faste bestander av kongeørn og gaupe, og kongeørn utgjør kun en brøkdel av de dokumenterte skadene siden 2000.

Det er også sannsynlig at noe av forklaringen på differansen mellom beregnet og erstattet tap kan ligge i andre tapsårsaker enn de store rovdyrene. En rekke tapsundersøkelser med dødsvarslere har vist at tap kan tilskrives en serie mulige årsaker, herunder ulike sykdommer/snyltere, ulykker og mindre rovilt. Det såkalte «normaltapet» er i dagens erstatningsordning definert som det tap som erfaringsmessig inntreffer i en besetning på utmarksbeite uten forekomst av rovilt. Normaltapsatsene som brukes av fylkesmennene i erstatningsvurderingen er basert på tall fra organisert beitebruk tilbake til 1970- og 1980-tallet, en periode en antar at rovilttrykket var lavt eller fraværende. Det er ikke gitt at de normaltappstall som skriver seg fra denne perioden har full gyldighet i dag, og det er ikke å forvente at normaltappet er konstant mellom år og mellom områder. Tall fra organisert beitebruk viser eksempelvis at det fylkesvise lammetapet i flere fylker på Vestlandet med svært liten forekomst av store rovdyr har variert fra 2 til 10 %. Bestanden av rødvilt kan ha endret seg i antall og utbredelse siden 1970-tallet (da skabb hadde desimert bestanden). Endringer i klima kan ha hatt effekter på beiteressurser og forekomst av sykdommer som sjodogg, alveld, fluelarver mv. I en ny studie basert på rapporterte tap blant sau i organisert beitebruk i Norge i 11 år fant Mabile mfl. at variasjon i lammetap på sommerbeite ble delvis forklart av tetthet av de store rovdyrene, men i tillegg var lammetapet sterkt knyttet til tilgjengelighet av beiteressurser og klimatiske forhold². Tilsvarende forhold er godt dokumentert fra reindriftsnæringen i både Norge og Sverige. Det er et behov for en bred kartlegging av årsaker til sauetap utover store rovdyr i Norge, og hvordan dette tapet varierer.

Dagens erstatningssystem er i stor grad basert på egenmeldinger og tillit. Det er brukerne selv som leverer tallmateriale på antall dyr sluppet og tap av sau og lam til erstatningsordningene, og det finnes ingen helhetlig offentlig kontroll med grunnlagsdata. Dette er også påpekt av Riksrevisjonen. Noe av forklaringen på differansen mellom beregnet og erstattet tap kan være knyttet til at dagens erstatningssystem er basert på selvrapportering. Det eksisterer ikke data på hvor utbredt eventuell feilrapportering er.

Et nytt erstatningssystem?

Dagens erstatningsordning er i stor grad basert på skjønn fra forvaltere og egenmelding fra brukere, og vi viser her

² Mabile mfl. I trykk. Mortality and body growth in free-ranging domestic sheep - impacts of predators, alternative prey, weather and vegetation. Oikos.

at erstattet tap av sau til gaupe generelt er betydelig høyere enn det beregnede tapet til gaupe basert på antallet dyr og drapstakter. Ordningen fremmer ikke målet om lave tapstall, da satsene som ytes per erstattet dyr ligger over slaktepris. Ordningen gir dermed ikke de nødvendige insentiv til å gjennomføre effektive tapsreducerende tiltak.

Predasjon på husdyr er et problem også i andre land, men det relative nivået på konflikten i Norge er svært høy i forhold til våre relativt små rovdyrbestander. Mye arbeid er gjort internasjonalt gjennom erfaring fra praktisk forvaltning og forskning for å utvikle måter å kompensere tap av husdyr til rovdyr. Det ideelle erstatningssystemet har blitt beskrevet som rettferdig, gjennomiktig, effektivt og et system som stimulerer til ønskede utfall.

Dagens norske erstatningssystem kan anses som rettferdig for de berørte saueprodusentene ved at de får økonomisk kompensasjon for mer enn den direkte kjøttverdien av tapte dyr, og ved at flere dyr blir erstattet enn det som kan dokumenteres. Slik beregningen av erstatningsnivået praktiseres i dag kan imidlertid systemet også innebære at produsenter i områder uten store rovdyr ikke har tilgang til noe som kan bli sett på som et ekstra driftstilskudd. Dagens system er ikke gjennomiktig, da det i stor grad er basert på en kombinasjon av egenrapportering og byråkratisk skjønn. Systemet må anses å være ineffektivt på grunn av de store kostnadene knyttet til bl.a. kadaverundersøkelse av rovilt drepte sau og behandling av erstatningssøknader. Dagens system stimulerer heller ikke til endringer i husdyrholdet som er nødvendige for å få ned tapene.

Mange land gjør som Norge, og betaler for tapte husdyr, men systemene varierer på en rekke måter. Eksempelvis kan de (1) kreve en høyere grad av dokumentasjon, og kun erstatte dyr som er bekreftet drept av rovdyr. Videre kan enkelte (2) kreve at produsentene betaler en egenandel, (3) kreve at produsentene forsikrer husdyrene, eller (4) kreve at det er benyttet tapsreducerende tiltak. Disse elementene, som mangler i Norge, er ment å fremme rettferdighet, gjennomiktighet og stimulere til driftsformer som er forenlig med forekomst av store rovdyr.

Enkelte andre land utforsker måter for en mer risikobasert kompensasjon basert på roviltforekomst. Dette kan være systemer som betaler en sum for antall rovdyr i et område, snarere enn å forsøke å erstatte døde husdyr (for eksempel Sverige). Et nytt risikobasert erstatningssystem basert på kunnskap om hvor ofte rovdyrene dreper tamrein i ulike landskaps typer og reindriftsfaglige vurderinger er

foreslått for tamrein i Norge. Vi har nå kunnskapen som skal til for å designe et risikobasert erstatningssystem for erstatning av gaupepredasjon på sau. Systemet vil ha fordelene av lavere transaksjonskostnader (ingen undersøkelse av kadavre m.m.), en høyere grad av rettferdighet og en stor grad av gjennomiktighet (fordi man er avhengig av data fra rovdyrovervåking som kan evalueres). I tillegg vil systemet kunne stimulere til bedre dyrehold da den beste måten å maksimere profitt på er å beskytte både husdyr og rovdyr. Før et risikobasert erstatningssystem eventuelt kan implementeres for andre roviltarter (jerv, kongeørn, bjørn og ulv) er man avhengig av tilsvarende kunnskap om forflytningsmønstre og drapsrater på sau for disse roviltartene.

Veien videre

Saueproduksjon i Norge har, og vil fortsatt ha, en viktig rolle i matproduksjonen, vedlikehold av kulturlandskap og som næring i utkantstrøk. Kunnskapen som skal til for å redusere denne pågående konflikten mellom gaupe og saueproduksjon har vi nå. Vi har vist at uten endringer i saueholdet vil de regionale bestandsmålene for gaupe være bestemmende for nivået på tapene av sau.

En forutsetning for reduserte tap er at det gjøres endringer i saueholdet som reduserer antall møter mellom gauper og sau i de forvaltningssonene der bestander av gaupe (og de andre store rovdyrene) skal prioriteres. Dette kan enten skje ved at sau beiter bak gjerder i gaupeprioriterte områder, ved flytting av sau bort fra skogsbeite eller ved omlegging til andre former for husdyrhold. En annen viktig forutsetning er at de gaupeprioriterte forvaltningssonene er store nok til at det vedtatte antall gauper oppholder seg i sonene gjennom hele året, og at de ulike roviltregionene koordinerer plasseringen av sonene seg i mellom. Det vil selvfølgelig være utfordrende å gjennomføre disse endringene i driftsform. De vil vanskelig la seg gjennomføre uten et erstatningssystem som stimulerer til lavere tap, og det krever statlige tilskudd til omstilling. Dagens situasjon er ikke holdbar verken fra et dyreetisk, økonomisk eller økologisk perspektiv.

Til slutt er det viktig å understreke at de største tapene av sau i utmarka har andre årsaker enn store rovdyr. I Norge tapes anslagsvis 80–100.000 sau og lam av andre årsaker enn store rovdyr. Det er behov for en kartlegging av alle årsaker til sauetap på utmarksbeite. En helhetlig evaluering av disse tapene bør også innbefatte en diskusjon rundt dyreetikken ved utmarksbasert saueproduksjon.

FVRs flotte t-skjorte

NB! Fotomontasje

*Koksgrå med ulveakvarell malt av Viggo Ree.
Tekst: Ulven – en naturlig del av norsk natur.*

Str. S, M, XL
Pris kr 180 pr. stk. + porto

Bestilles fra våre representanter i Østfold:

Helga Riekeles
E-post: helgarikeles@me.com
Tlf.: 99 60 72 09

Stein Karlsen
E-post: stei-ka3@online.no

Klistremerker

Diameter: 12 cm
Pris kr 10 pr. stk. + porto

Foreningen Våre Rovdyr

Ledelse

Styreleder
Lennart Fløseth, Balaklava 7, 1513 Moss
p 69 27 02 00, mob 41 37 28 45

Kasserer
Morten Ree, Varsmoen 10, 7332 Løkken Verk
mob 48 17 79 73

Styremedlem
Arne Flor, Bergstien 18, 4842 Arendal
p 37 03 16 95, mob 48 11 12 35

Styremedlem
Erling Mømb, Østagerenda, 2485 Rendalen
p 62 46 82 12, mob 41 61 71 10

Styremedlem
Geir Sjøli, Sjøli, 2164 Skogbygda
p 63 90 85 35, mob 41 41 37 12

Styremedlem
Christin Valsjø, Hardlandsv. 2 B, 2615 Lillehammer
mob 90 53 95 83

Vararepresentanter
Toril Andresen, Gløtten 2, 1920 Sørumsand
mob 92 43 21 46

Espen Rolv Dahl, Nyg. 50, 8618 Mo i Rana
mob 41 10 13 24

Rune Karlsen, Skrautvålsv. 748, 2917 Skrautvål
mob 90 69 05 65

Pål Laukli, Holmenkollv. 104, 0784 Oslo
mob 92 60 74 74

Daglig leder/redaktør
Yngve Kvebæk, Maridalsv. 225 C, 0467 Oslo
mob 91 54 41 91

Rådgiver
Berit Lind, Sophus Aars' v. 27, 0588 Oslo
mob 97 54 93 03

Informasjonskonsulent
Viggo Ree, Gomnesv. 139, 3530 Røyse
p 32 15 77 15, mob 98 64 57 75

Regionleder Troms og Finnmark
Therese Simonsen Rye, Utsikten 190, 9018 Tromsø
mob 95 02 57 61

Regionleder Hedmark
Erling Mømb, Østagerenda, 2485 Rendalen
p 62 46 82 12, mob 41 61 71 10

Regionleder Østfold
Lennart Fløseth, Balaklava 7, 1513 Moss
p 69 27 02 00, mob 41 37 28 45

Regionleder Sørlandet
Arne Flor, Bergstien 18, 4842 Arendal
p 37 03 16 95, mob 48 11 12 35

Bidrag til FVR

Foreningen Våre Rovdyr er for lengst godkjent under ordningen med gaver til frivillige organisasjoner. Det innebærer at du er fradragsberettiget for gavebeløp fra og med kr 500 til og med kr 16.800 enten det gis til ulvefondet, som ordinære gaver eller begge deler. Fradragsretten gjelder ikke kontingentbeløpet.

Din skatt blir redusert med 28 % av beløpet du overfører. Et gavebeløp på f.eks. kr 1.000 (utover kontingenten) reduserer skatten med kr 280 slik at din reelle utgift blir kr 720.

FVR skal innberette beløpene til ligningsmyndighetene slik at din selvangivelse automatisk blir utfylt i relevante felt. Da trenger vi ditt personnummer, så påfør gjerne det på overføringen. Hvis ikke, så er det slett ikke noe problem. Vi tar bare kontakt eller skaffer fram opplysningen i henhold til godkjent prosedyre.

FVR har i mange år angitt kontingenten som minimumsbeløp med åpent beløpsfelt på kontingentgiroen. Mange medlemmer er således vant til å gi en stor eller liten slant ekstra til virksomheten. Kommer dette ekstrabeløpet opp i kr 500 eller over, så sørger vi for at det kommer til skattefradrag på din selvangivelse i henhold til ovennevnte ordning med gaver til frivillige organisasjoner.

Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes
Konto: 2800 11 12149

Ulvefondet

Konto 2800 10 08317

Foreningens formål

- * arbeide for at alle norske rovpattedyr og rovfugler skal leve i livskraftige bestander
- * arbeide for at også dyreartenes miljø beskyttes mot forringelse og ødeleggelse
- * spre faktaunderlag og saklig informasjon til massemediene og allmennheten, for derved å oppnå større forståelse for rovdynenes rolle i naturen og deres behov for egnete biotoper
- * støtte forskning på våre rovpattedyr og rovfugler
- * arbeide for at det ved jakt på de aktuelle artene skal tas hensyn til:
 - artenes reproduksjonstid
 - ungenes utvikling og avhengighet av foreldrene
 - artenes sosiale struktur og øvrige særtrekk
- * samarbeide med lokale, regionale og nasjonale myndigheter, samt øvrige interesseorganisasjoner for å finne måter å bevare dyr og biotoper på, og finne lempelige løsninger på konflikter som oppstår mellom menneskelige interesser og rovdyr.

Kontingentsatser 2014

Seniormedlem	min. kr 250
Seniormedlem + familiemedlem(mer)	min. kr 300
Juniormedlem (under 18 år)	min. kr 100
Bedriftsmedlem	min. kr 1000

Medlemskap inkluderer 4 hefter av Våre Rovdyr
Kun abonnement Våre Rovdyr: kr 250
Konto 2800 11 12149

Member/subscription abroad (NOK 300):
Sparebanken Sor, Arendal, Norway
SWIFT/BIC-code: SPSONO22
IBAN number: NO8728001112149

Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes
E-post: fvr@fvr.no
Tlf.: 22 23 23 89
Web: www.fvr.no

